9 МАР 1993

Халқ зиёлилари рўзномаси

Маърифат
معرفت
MARIFAT

1931 йил 4 июлдан чиқа бошлаган

1993 ЙИЛ 27 ФЕВРАЛЬ, ШАНБА

№ 14 (6525).
Баҳоси 5 сўм.

ШАНБА
ЧОР-
ШАНБА

ТЕСТ СИНОВЛАРИ АСОСИДА

Маълумки, ўтган йили жумҳуриятимизда талабаларни тест синовлари асосида олий ўқув юртларига қабул қилишдек яхши тадбир бошланди. Бу эса мактабларданоқ ўқувчиларни ана шунга тайёрлашимизни тақозо этмоқда. Бу борада Денов туманидаги Алишер Навоий номли 24-ўрта умумий таълим мактабида талайгина ишлар олиб борилипти. Яқинда бўлиб ўтган ўқувчининг II тур туман олимпиадаси ҳам тест синовлари асосида бўлиб ўтди.

Мактабимизнинг аълочи ўқувчиларидан Р. Мардонова (инглиз тили), А. Турсунова (биология), Ф. Ашурова (физика), И. Қаршиева (рус тили)лар туман олимпиадаси ғолиби бўлишди ва улар вилоятда ўтказиладиган навбатдаги баҳсларда қатнашдилар.

М. ТУРСУНОВ.
Сурхондарё вилояти.

ЁШ МУХБИРЛАР ФАОЛИЯТ БОШЛАДИ

Мактабимизда «Ёш мухбирлар» тўгараги тузилганига кўп вақт бўлгани йўқ. Лекин шу қисқа фурсат ичида тўгарак аъзоларининг сони бирмунча кўпайди. Мактабнинг юқори синф ўқувчилари қатори қуйи синф ўқувчилари ҳам қатнашяптилар. Тўгаракда мунтазам машғулотлар ўтказиб турилибди. Ёш мухбирлар ўзларини қизиқтирган, ўйлантирган масалалар юзасидан эркин мавзуларда ижодий ишлар ёзишади. Бу ижодий ишлар ҳар бир машғулотда муҳокама қилинади. Ўқувчининг мавзу танлашидан тортиб, ижодий ишининг услуби, тили қизғин муҳокама қилиниб, уларга фойдали маслаҳатлар берилади.

С. МАҲМУДОВА,
Учкўприк туманидаги 21-ўрта мактаб ўқитувчиси.

ҚИЗЛАР ЙИҒИЛИШИ

Қарши туманидаги Суворов номли ўрта мактабда ўқувчи қизларнинг йиғилиши бўлиб ўтди. Йиғилишда мактаб хотин-қизлар уюшмасининг раиси муаллима Дилором Усмонова «Қизлар иффати ва ҳаёси», тажрибали муаллималардан Мукаррам Сайфуллаева «Қиз боланинг оиладаги ўрни ва тарбияси», Дилрабо Мардонова «Чит кўйлакнинг чиройи» мавзуларида мазмунли ва қизиқарли маъруза қилдилар.

Қизлар гурунгида юқори синф ўқувчиларидан Зарифа Расулова, Гавҳар Мирзаевалар ўқувчи қизлар иболи, ҳаёли, одоб-ахлоқли бўлишлари хусусида фикр-мулоҳазаларини билдиришди.

Йиғилишда мактаб директори И. Эшонқулов ва тарбиявий ишлар бўйича директор ўринбосари Ҳ. Назаровлар ҳам ўз фикр-мулоҳазаларини билдирдилар.

Ҳ. НАЗАРОВ.
Қашқадарё вилояти.

БАҲОРГА ОШИҚАР ҲАР КЎНГИЛ

Аёзли кунлар чекиниб, баҳор эшик қоқмоқда. Тоғлар оша қуёш кулиб боқиши билан илиқ шабада юзларни силайди, майса гиёҳлар ҳидини олиб келади. Беихтиёр киши кўнгли яйрайди, чор атрофга орзиқиб боқади, навбаҳор изларини излайди. Мажнун тол навдаларидаги куртаклар бўртибди, ариқ бўйида эса бинафша ғунчалабди. Қушлар серҳаракат, мусичалар кукулайди. Ҳа, табиат жонланяпти, яшаришга чоғланяпти.

Инсон табиатан баҳорга ҳамиша интиқ. Зотан, оламнинг яшариши баҳордан бошланади. Борлиқ янги либос кияди, боғлар гулга бурканади, деҳқон умид билан ерга уруғ қадайди, боғбон кўчат экади. Ҳа, баҳор яхши ниятлар, умидлар фасли, очиқ кўнгиллар байрами. Шунинг учун элимиз азал-азалдан баҳор байрами Наврўзни кутиб олишга ошиққан.

Мустақиллик туфайли халқимизнинг қадриятлари, шу жумладан, Наврўз байрами ҳам тикланди ва ҳар йили зўр тантана билан ўтказилаяпти. Шунинг учун бугунги кунда қишлоғу шаҳарларимизда бу айёмга қизғин ҳозирлик кўрилаяпти. Бутун юрт қатори билим масканларининг жамоалари ҳам Наврўз тадбирларини белгилаб, уларни амалга ошириш учун қизғин ҳозирлик кўраётирлар. Буни Тошкентнинг С. Раҳимов туманидаги Карим Расулов номли 298-ўрта мактаб ўқитувчи ва ўқувчилари фаолиятида ҳам яққол кўриш мумкин.

Мактабда ўқиш бир сменада бўлиб, ўзбек ва рус тилларида олиб борилади. Дарслардан сўнг ўқувчилар Наврўз тадбирларига ҳозирлик кўриш имкониятига ҳам эгадир. Шу боисдан билим масканининг ҳар бир синфи баҳор байрами режаларига эга. Масалан, ўқиш рус тилида олиб бориладиган 5-«В» синф ўқувчилари ўзбек тилида «Наврўз эрталиги»ни тайёрламоқдалар. Эрталик дастурига Ўзбекистон Республикаси Давлат мадҳиясини ижро этиш ҳам киритилган.

Баҳор байрамига мактабнинг бошланғич синф ўқувчилари ҳам хилма-хил дастурлар бўйича ҳозирлик кўришаётир. Ўқитувчи Муборак Азизова раҳбарлигида кичик ёшдаги болалар синфни ва залларни байрамга безаш учун қоғоз гуллар тайёрлашаётир. Шунингдек, уларнинг режаларида табиат қўйнига саёҳат, эсдалик учун кўчатлар экиш, мактаб ҳудудида ободончилик ва тозалик ишларини амалга ошириш, «Келди баҳор, гул баҳор» эрталигини ўтказиш, мактабдаги Наврўз байрамида ижро этиш учун қўшиқлар, лапарлар, баҳор ҳақидаги шеърларни тайёрлаш акс этган.

Ҳа, Наврўзга ҳар бир кўнгил ошиқмоқда. Чунки яшариш фасли дилларга шодлик, қувонч, эртанги кунга умид ва ишонч бахш этади. Назаримизда халқимизнинг Наврўздек азалий қадриятларидан баҳра олган ҳар бир умид ғунчаси гул очиб, келгусида, албатта, тотли мева беради.

Мухбиримиз.

СУРАТДА: М. Азизова ўқувчилари билан Наврўз байрами безаклари учун гуллар тайёрламоқда.

Ҳ. МИРЗАКАРИМОВ
тасвири.

УМУМХАЛҚ БАЙРАМИГА ТАЙЁРГАРЛИК

25 февраль куни Тошкентда Ўзбекистон Республикасининг Бош вазири Абдулҳошим Муталов раислигида Наврўз умумхалқ байрамига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш республика ташкилот қўмитасининг мажлиси бўлди. Унда Ўзбекистон халқ ноиблари, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимининг ўринбосарлари, вазирликлар ва идоралар, уюшмалар ва ижодий ташкилотлар, жамғармалар ва оммавий ахборот воситаларининг раҳбарлари қатнашди.

Мажлисда халқимизнинг қадимий ва саховатли байрами — Наврўзни кенг нишонлаш, шунингдек, миллий урф-одатлар негизида умуминсоний қадриятларни улуғлаш, халқ ижодкорлик қудратини намоён этиш, ватанга муҳаббат туйғусини, она юртимизда яшовчи барча миллатлар ўртасида дўстлик, ҳамжиҳатлик, тинчлик ва осойишталикни янада мустаҳкамлаш руҳида ўтказиш лозимлиги таъкидланди. Шу мақсадда Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар кенгашининг раиси, Тошкент шаҳар ва барча вилоятлар ҳокимлари раҳбарлигида байрамга ҳозирлик кўриш ва уни ўтказиш ташкилий қўмиталари тузилади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти жамғармасининг, «Маҳалла», «Наврўз», «Экосан», Шароф Рашидов номидаги жамғармаларнинг байрам тадбирларини маблағ билан таъминлашда кўмаклашиш борасидаги ташаббуслари ҳамда Ўзбекистон давлат телерадиокомпанияси ва «Наврўз» хайрия жамғармасининг 21 март кунига мўлжалланган телемарафон ўтказиш ҳақидаги таклифи маъқулланди.

Мажлисда Тошкент шаҳрида ўтадиган Наврўз байрами тадбирларини ишлаб чиқиш ҳамда умумхалқ байрамини оммавий ахборот воситаларида кенг ёритиш билан шуғулланувчи ишчи гуруҳлар таркиби тасдиқланди.

Мажлисда Ўзбекистон Республикаси Президентининг давлат маслаҳатчиси, ташкилот қўмитаси раисининг ўринбосари М. Умурзоқов иштирок этди.

(ЎзА).

МАКТАБ ҚУРИЛИШИ ДОЛЗАРБ ИШ

Таълим муассасалари ўқув-моддий базасини мустаҳкамлаш бугунги куннинг долзарб вазифаларидандир. Хоразм вилояти Янгиариқ туманида бу борада жиддий ютуқлар қўлга киритилмоқда. Ҳозирги кунда тумандаги мактабларнинг 90 фоизидан зиёдида ўқиш бир сменада олиб борилаётир. Бир-икки йилдан сўнг барча мактабларда ўқув машғулотлари бир сменада олиб борилишни таъминлаш учун астойдил ҳаракат қилинаяпти. Бу натижаларга қандай эришилмоқда? Ана шу ҳақда сўзлаб беришни мухбиримиз туман халқ таълими бўлимининг мудири, Республикада хизмат кўрсатган халқ маорифи ходими Наримон АСҚАРОВдан илтимос қилди.

— Мактаблар қурилиши халқ таълими тизимида энг муҳим долзарб вазифалардандир. Зотан, ёш авлодга сифатли таълим бермоқ ва уларни тарбияламоқ учун, аввало, намунали ўқув базага эга бўлиш зарур. Шу сабабли туманимизда бу масалага кўп йиллардан бери катта эътибор билан қараб келинмоқда.

Мактабга ғамхўрлик ҳақида фикр юритар эканмиз, шуни қайд қилиб ўтмоқчиманки, Янгиариқ райони 1970-71 ўқув йилидаёқ мактабларнинг моддий-ўқув базасини мустаҳкамлаш юзасидан ибратли ташаббус билан чиққан эди. Ўша пайтда ана шу мақсадда беш йилга мўлжалланган тадбирлар ишлаб чиқилди. Шу муддат ичида 30 та мактаб, 20 та болалар боғчаси қуриш режалаштирилди. Деярлик ўша даврдан бери мактабларнинг ўқув-моддий базасини мустаҳкамлаш борасида жуда катта ишлар қилинди. Оталиқ ташкилотлари — жамоа ва давлат хўжаликларининг маблағлари ҳисобига кўплаб янги мактаб бинолари қад кўтариб, ишга туширилди.

Мактабларнинг ўқув-моддий базасини мустаҳкамлаш борасидаги ишлар, айниқса, кейинги йилларда жадаллаштирилди. Мисол учун, 1989-91 йилларни олиб кўрайлик. Бу қисқа вақт мобайнида «Хоразм» жамоа хўжалигидаги Беруний номли мактаб учун 660 ўринли, М. Маткаримов номли мактаб учун 320 ўринли, «Коммуна» жамоа хўжалигидаги мактаб учун 320 ўринли, «Москва» жамоа хўжалигида Улуғбек номли мактаб учун 320 ўринли, Ленин номли жамоа хўжалигида Ленин номли мактаб учун 844 ўринли янги мактаб бинолари қурилиб, фойдаланишга топширилди.

Жамоа хўжаликлари ҳисобига қурилаётган янги билим масканлари ҳам ҳар жиҳатдан қулай шарт-шароитларга эга. Буни ўтган йили қуриб фойдаланишга топширилган «Остона», «Янгиариқ», «Ўзбекистон» жамоа хўжаликларидаги янги мактабларнинг бинолари мисолида ҳам яққол кўриш мумкин.

Давлат маблағи ҳисобига ҳам бир қатор билим масканлари барпо бўлаяпти. Жумладан, Огаҳий номли мактаб учун 844 ўринли янги бино бунёд этилаяпти. Ҳозир унинг учинчи қавати қуриб битказилди. Бу билим масканини 291-кўчма механизациялашган колонна қурувчилари қуришаётир. Улар ғайрат-шижоат кўрсатиб ишлаб, объектни муддатидан илгари ўқувчиларга туҳфа қилиш ниятидалар. Шунингдек, давлат маблағлари ҳисобига қурилаётган «1 Май» жамоа хўжалигидаги 464 ўринли, Аваз Ўтар номли жамоа хўжалигидаги 244 ўринли янги мактаб бинолари қурилиши ҳам графикдан ўзган ҳолда олиб борилаяпти.

Умуман, туманимизда барпо этилаётган янги мактаб бинолари қурилиб, ишга туширилгач, барча билим масканларимиздаги дарслар бир сменада олиб борилади. Бу натижага эришишимизга узоғи билан бир-икки йил қолди, деб айта оламиз.

Ҳозирги кунда туманимизда 35 та умумий таълим мактаби, учта мактаблараро ўқув-ишлаб чиқариш комбинати, район халқ таълими бўлимига қарашли 5 та ясли-боғча, жамоа ва давлат хўжаликлари ҳамда ташкилотларига қарашли 28 та мактабгача тарбия муассасаси, ўқувчилар уйи, спорт мактаби ёш авлод таълим-тарбияси учун хизмат кўрсатмоқда.

Билим масканларимизнинг моддий-ўқув базасини мустаҳкамлашнинг ҳамма жиҳатларини ҳам ҳисобга олиб бормоқдамиз. Айниқса, мактабларни замонавий ўқув жиҳозлари билан таъминлашга алоҳида эътиборни қаратаяпмиз. Масалан, ўтган ўқув йилида 165 минг сўмлик қаттиқ ва юмшоқ жиҳозлар, 27 минг 800 сўмлик дарслик, 394 минг 700 сўмлик техника воситалари ва кўргазмали қуроллар сотиб олинди. 20 та мактаб эса информатика ва электрон-ҳисоблаш машиналари билан таъминланди.

Ҳозирги бозор иқтисодиёти шароитида мактабларимизнинг ўз-ўзини маблағ билан таъминлаш борасидаги ишларига ҳам эътиборни қаратаяпмиз. Бу борадаги тажрибалар ўрганилиб, оммалаштирилмоқда. Ўйлаймизки, билим масканларимизнинг моддий-ўқув базаси қанчалик мустаҳкамланса, улардаги таълим-тарбия ишларига ҳам шунчалик самарали таъсир бўлади. Бу эса «Таълим тўғрисида»ги қонунни амалга оширишимизга заминдир, албатта.

Ғ. ЁҚУБОВ
ёзиб олди.

МАКТАБ ВА ОТАЛИҚ ТАШКИЛОТИ

ҲИММАТ

Ҳамза Ҳакимзода Ниёзийнинг Хўжайли туманига келиб меҳнаткашлар фарзандларига маърифат тарқатганлиги маълум. Маърифат гуллаган жойда ўсиш, ривожланиш, маънавий юксалиш, маданият бўлади.

Ана шу ақидани биз ҳамзачилар доимо диққат-эътиборимизда тутамиз. Унинг қутлуғ ва олижаноб анъаналарини муносиб давом эттиришга интиламиз. Шу мақсадда қишлоқ меҳнаткашлари ўғил-қизларининг тарбия топишлари, ўқишлари учун барча қулай шароитларни муҳайё қилишга ҳамиша бош-қош бўлаверамиз.

Жамоа хўжалигимиз ҳудудида Ҳамза, Навоий, Муқимий, ва Чапаев номли ўрта мактаблар, 1 та мактаблараро ўқув-ишлаб чиқариш комбинати бор. Уларда 1200 ўқувчи таҳсил олаяпти. Шуни айтиш жоизки, ушбу илм масканларининг бинолари жамоа хўжалигимиз маблағи ҳисобидан қурилган.

2 та типовой болалар боғчасида 150 кичкинтой тарбияланмоқда. Боғчалар ҳам жамоа хўжалигимиз маблағи ҳисобига ишга тушиирилган. Уларда мутахассис тарбиячилар виждонан меҳнат қилишяпти. Кичкинтойларнинг тарбияси учун зарур имкониятлар яратиб берилган.

Ёшларимизни иш билан таъминлашга, уларни ишлаб чиқаришга жалб қилишга доимо эътибор билан қараймиз. Жамоа хўжалигимизда 400 ўринли клуб, кутубхона, район маиший хизмат кўрсатиш комбинатининг бўлинмаси, 3 ўринда фельдшерлик бўлими, 1 та қишлоқ даволаш амбулаторияси ишлаб турибди. Хўжалик клуби қошида тузилган бадиий ҳаваскорлик тўгарагига мактаб ўқувчилари ҳам фаол қатнашадилар.

«Даромадга қараб буромад» дейдилар. Шу боисдан жамоа хўжалигининг деҳқончиликдан олган ҳосили қанчалик кўп бўлса, иқтисодий тангликни бартараф қилишга шунчалик имконият туғилиши табиийдир.

Нега бу ҳақда тўхталяпман? Ахир, иқтисодимиз мустаҳкамланиб борса, мактаб-маориф соҳасига ҳам ёрдамимиз кучайиб бориши аёнку. Шу кунларда жамоа хўжалигимиз маблағи ҳисобидан Муқимий номли мактаб учун 140 ўринли қўшимча синфхона қурилиши бошлаб юборилди. Бу ишни ниҳоясига етказиб бўлгач, Навоий номли мактаб учун қўшимча синфхоналар қуриб беришни ўйламоқдамиз, чунки ўқувчилар сони йилдан-йилга кўпайиб бораётир. Хуллас, хўжалигимизни мактабларсиз тасаввур эта олмаймиз.

О. АБДУРАҲМОНОВ,
Қорақалпоғистон республикаси Хўжайли туманидаги Ҳамза номли жамоа хўжалиги бошқаруви раиси.

ЎЗБЕКИСТОН—АМЕРИКА БОЛАЛАРИ БЕЛЛАШИШАДИ

Сарлавҳани кўрибоқ қайси соҳа бўйича, деб сўрарсиз. Албатта, компьютер билан тиллашиш борасида десам, наҳотки, дея ҳайрон бўлишингиз табиий. Негаки, мазкур фан АҚШда узлуксиз таълим тизимида бир неча йиллар аввал йўлга қўйилган бўлса, Ўзбекистонда эса эндигина, аниқроғи, ўқувчилар икки-уч йилдан буён ўрганишмоқда. Лекин шунга қарамай, Ўзбекистоннинг 5 миллионга яқин ўқувчилари орасида америкалик болалар билан компьютерда тенглашадиганлари бор эканлигининг ўзи ҳам кишини қувонтиради.

Компьютер фестивалининг очилиши арафасида республика Савдо ва саноат палатасида матбуот ходимлари учун конференция бўлиб ўтди. Юзаки қаралганда кичик бир болалар анжуманидек туюладиган тадбирга Америка ва Ўзбекистон Республикасидаги нуфузли ташкилотлар муассислик ҳамда ҳомийлик қилаётган экан. Улар орасида АҚШнинг МБЛ Компьютерланд, Борланд корпорациялари, «Юнитех интернейшнл» (Ўзбекистон — Америка — Ҳиндистон қўшма корхонаси), «Тошкент компьютер маркази», «Ипак йўли» ўзбек инновацион-тижорат банки ва яна бир қанча ташкилотлар бор.

Фестивал дастурига кўра шу йилнинг март-апрель ойларида мусобақаларнинг биринчи босқичи вилоятларда ўтади. Уларда 20 ёшгача бўлган мактаб, ҲТБЮ ўқувчилари, техникум ва институт талабалари қатнашиши мумкин. Ғолиблар май ойида республика миқёсидаги беллашувда иштирок этишади. Юқори ўринлар соҳиблари Ўзбекистон Республикаси терма жамоаси таркибига киради. Якуний босқич, яъни Ўзбекистон — Америка болалари баҳсини ўтказиш ёз фаслига мўлжалланган.

Анжуманнинг тадбирлари хусусида гап кетадиган бўлса, улар компьютер билан боғлиқ турли-туман топшириқлардан иборат. Дастурлаштириш, Борланд воситаларида тайёрланган дастурлар танлови, газетада викторина, компьютер технологиясидан фойдаланган ҳолда техник ижодкорликни намойиш этиш каби мусобақа турлари фестивалнинг ранг-баранглигини таъминлайди.

Ҳозирча шу қисқача хабар билан чекланамиз. Келгусида фестивалнинг борищи тўғрисида батафсил ҳикоя қилиш, ғолиблар ҳақида маълумотлар бериб бориш ниятимиз бор. Пайтдан фойдаланиб, ўзбекистонлик компьютер билимдонларига омад тилаймиз.

А. РАҲИМОВ.

ИҚТИДОРЛИЛАР ТАНЛАНАЯПТИ

Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлигининг Америка Қўшма Штатлари Таълим вазирлиги билан ўзаро ҳамкорлик шартларининг белгиси сифатида 1993/94 ўқув йилидан бошлаб тест синовларидан ўтган юқори синф ўқувчиларидан бир гуруҳи АҚШ мактабларида таълим оладилар. Шу муносабат билан вазирлик тавсия этган инглиз тили чуқур ўргатиладиган мактабларда танловга тайёргарлик ишлари бошлаб юборилди.

Айни кунда Тошкент шаҳридаги 5 та илм масканида иқтидорли ўқувчиларни саралаш жараёни давом этаяпти. Шуни алоҳида таъкидламоқ кераккки, ҳар бир мактабдан ёши 15 дан 18 гача бўлган 15 нафар аълочи, одобли ўғил-қизлар танланади. Танлов шартига кўра, иқтидорлилар инглизча ёзма ва оғзаки нутқини тўла ўзлаштирган бўлиши, улар ахлоқи, одоби, юриш-туришлари билан бошқалардан ажралиб туришлари лозим. Шунингдек, танлаб олинган болаларнинг ота-оналари билан ҳам суҳбат қилинади.

Сараланган ўқувчилар АҚШ вакиллари томонидан тест синовларидан ўтказилади. Уларни саралашда Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги умумий ўрта таълим Бош бошқармаси бош мутахассиси Ҳайдарали Ҳакимжонов, Тошкент шаҳар ўқитувчилар малакасини ошириш институти инглиз тили услубхонаси методисти Дилбарой Омонова билан биргаликда турк, испан, инглиз тилларини мукаммал биладиган америкалик ёш ватандошимиз — ўзбек қизи Мунаввархоним Олгун ҳам иштирок этаяпти.

Қ. МАТҚУРБОНОВ.

БОШЛАНИШИ ЁМОН ЭМАС

Маълумки, 4 йиллик бошланғич таълимга ўтиш давом этмоқда. Шундай экан, қатъий ўқув дастурлари ва унга мос дарсликлар керак. Бу ишларни кўнгилдагидек бошлаш учун эса мақсад ва вазифалар аниқ белгилаб берилган концепция даркор.

Ниҳоят, унга асос солинди ва «Маърифат» рўзномасида эълон қилинди. Мазкур концепция лойиҳаси маълум ижобий хусусиятлари билан диққатга сазовор бўлиб, унда кишини қувонтирадиған айрим ўринлар мавжуд. Бинобарин, ишининг бошланиши ёмон эмас. Бу концепцияни бошланғич таълимни қайта қуриш йўлидаги дастлабки қадамлардан деб қараш мумкин.

Шу билан бирга концепция ҳақидаги айрим умумий мулоҳазаларимизни билдиришни лозим кўрамиз. Маълумки, умумий ўрта таълим уч босқичдан иборат бўлиб, унинг қуйи босқичи бошланғич мактаб деб аталади. Демак, сарлавҳада уни тўрт йиллик деб алоҳида таъкидлаш шарт эмас, деб ўйлайман.

Концепция сўзининг ўзини ҳам йўриқнома деб таржима қилинишига мойил эмасман. 2 жилдли «Русча — ўзбекча луғат»нинг 1-жилди 465-бетида концепция деган сўзнинг шундай таржималари берилган:

1. Қарашлар системаси, тушуниш.

2. Асосий фикр, моҳият, мағиз.

Шулардан келиб чиқиб уни «Бошланғич мактабнинг моҳияти», «Биринчи босқич мактабининг тамойили» деб атаса ҳам бўлади (тамойилмайл).

Мазкур тамойил (энди уни шундай деб атайлик) матни кириш, 8 та боб ва «Тўрт йиллик бошланғич мактаблар учун ўқув режаси»дан иборат (бу сарлавҳа ҳам қисқариши керак) бўлиб, бобларнинг номи ҳам, бўлиниш принциплари ҳам мунозаралидир. Чунончи, бу ерда гап тўлалигича бошланғич мактаб ҳақида бораётганига қарамай, ҳар бир боб «Бошланғич таълим» ёки «Бошланғич мактаб» деган сўзлар билан бошланиши шартми?

Яна бир мулоҳаза, бу тамойилни айнан шундай 8 та бобга ажратиш ўрнига асосий мақсад ва вазифадан келиб чиқиб, боблар сонини камайтириш ва мақсадга мувофиқ номлашни тавсия қилган бўлардим. Чунки матнда такрорланувчи ёки сарлавҳасига мос келмайдиган фикрлар кўп учрайди. Масалан, «Бошланғич мактабларда таълим воситалари» деб номланган IV бобда асосий мавзуни четлаб, бошқа масалалар ҳақида гап боради. Ёки «Таълим бериш йўллари ва касбкори» (Таълим услубияти ва технологияси) деб номланган VI бобда эса, тавсия этилаётган (балки назарда тутилаётган) йўлларни баён этиш ўрнига мавзуга мос бўлмаган фикрлар баён этилади. Шунингдек, «Бошланғич мактаб йўлйўриғининг амалиёти ва малака ошириш» номли VIII боб ҳам мазмунига мос келмайди. Аниқроқ айтганда, бу ердаги гапларнинг кўп қисми дастурда берилгани маъқул бўларди.

Тамойил матнида деярли ҳамма фанларнинг таркиби ва мазмунини шарҳлашга урилинган. Ваҳоланки, шу фанларни ўқитишдаги мақсадлар ёритилиши керак эди. Мазкур тамойил лойиҳасида айрим мулоҳазалар учрайдики, уларнинг тамойилга мутлақо алоқаси йўқ. Балки дастурни бажариш режасига ёки мактаб ҳақидаги қонунга тегишли. Масалан, II боб 4 та моддадан иборат бўлиб, унинг сўнгги 3 тасида шундай дейилади:

2. Бошланғич мактаб таълим-тарбия услубиятининг тадқиқот ишларини Т. Н. Қори-Ниёзий номидаги ЎзПФИТИ бошланғич мактаб бўлими қошидаги илмий методик кенгаш бошқаради.

3. Бошланғич мактаб бўлими қошидаги амалий-илмий ижодий гуруҳ Халқ таълими вазирлиги томонидан тасдиқланган «Низом» асосида фаолият кўрсатади.

4. Бошланғич таълим бўлими қошида кичик «Маърифат корхонаси» ташкил этилиб, у бошланғич мактаб амалиёти билан шуғулланади. Жумладан, хорижий мамлакатлар педагогик тажрибасини ўрганиш ва оммалаштиришда «Маърифат корхонаси»нинг роли катта бўлади.

Шунга ўхшаш, VIII бобда (5-модда) яна битта шундай ташкилот тилга олинади.

5. Бошланғич таълим фаолияти Халқ таълими вазирлиги, жумҳурият ўқув-услубият маркази ва педагогика фанлари илмий-тадқиқот институти иштирокида тузилган «Бошланғич таълим» «Илмий-амалий кенгаш уюшмаси» томонидан бажарилади.

Бу моддаларда қайд этилган «Илмий-методик кенгаш», «Амалий-илмий ижодий гуруҳ», «Кичик маърифат корхонаси» ва «Илмий-амалий кенгаш уюшмаси», булар нима? Қачон ва қаерда фаолият кўрсатади?

Кўриниб турибдики, бу кенгаш, гуруҳ, уюшма ёки корхонанинг бажарадиган вазифаси аниқлаб, чегаралаб олиниши керак. Балки уларнинг сонини камайтириб, сифатини яхшилаш масаласини ўйлаб кўриш керакдир. Менимча, булар тамойилда эмас, қонунда акс этгани маъқул бўлади.

Энди ўқув режаси ҳақидаги мулоҳазаларимизни билдирамиз. Унда ўқув фанларининг номи ва таркиби «Мазмуни ва мундарижаси» деб ноаниқ берилган. Синфлар сўзи мутлақо ёзилмаган.

Муаллифларнинг ўрганиладиган фанларни уйғунлаштириш ёки мужассамлаштириш ниятларини тўғри тушунган ва маъқуллаган ҳолда унинг ижросига нисбатан ўз эътирозларимизни изҳор қилмоқчимиз. Чунончи, мақсадимиз ўрганиладиган фанлар сонини камайтириш бўлгани учун эски ўзбек ёзуви фанини она тили фанининг таркибига киритиб, унга алоҳида соат қўйилишини маъқул кўрмаймиз. Ёки оила «арифметикаси» ҳақидаги маълумотларни адабиёт таркибига киритишга ҳам қўшилмаймиз. Мабодо, атайлаб бирон тарбиявий мақсад кузатилган деб ўйласак, риёзиёт дарсида ҳам тарбиявий томонларини етарлича ёритиш мумкин-ку.

Шунга ўхшаш, нима учун чет тили фани (яна бошланғич синфларда) факультатив сифатида тавсия этилгани ҳолда рус тили алоҳида фан сифатида унга соат ажратилади? Ўрганиладиган фанлар бешта деб ёзилгани ҳолда еттита фанга соат ажратилгани ҳам шубҳалидир.

Ниҳоят, ҳисоб таълими, яъни, риёзиёт фани учун ажратилган ҳафталик дарс соатлари қандай мулоҳазаларга мувофиқ қисқартирилди экан? Ҳозир амалдаги ўқув режаларида 3 йиллик бошланғич синфларда 6+6+6=18 соат ва 4 йиллик бошланғич синфларда 5+6+6+6=23 соат ёки 4+5+6+6=20 соат бўлгани ҳолда лойиҳада бирданиге 3+3+3+4=13 соатга тушиб кетиши тўғри бўладими? Бошқача айтганда, 1 ҳафталик она тили ва ўқиш дарси 31=38 соатдан 39=40 соатга ортгани ҳолда риёзиёт фани 18=23 соатдан 13 соатга туширилиши мантиққа тўғри келмайди. Агар 18=20 соатга туширилганда эди, вазиятни тўғри тушуниш мумкин бўларди.

Энди қайд этилган ўқув фанларининг таркибига назар солсак, муаллифлар бир йўла иккита камчиликка йўл қўйгани кўринади. Биринчидан, фанларни уйғунлаштириб, сонини камайтириш ўрнига яна ҳам кўпайтириб юборганлар деган таассурот туғилади. Иккинчидан, қайси маълумот ёки тушунчалар кўпроқ қайси фанга мансублигини унутганга ўхшайдилар ёки аралаштириб юборганлар. (Лекин уларнинг тавсиясида ҳам анчагина тўғри жойлари борлигини инкор этиб бўлмайди).

Бу ҳақдаги мулоҳазаларни баён қилиб ўтирмасдан ўзимиз маъқул кўрган ўқув режаси лойиҳасини эътиборингизга ҳавола этамиз:

БОШЛАНҒИЧ СИНФЛАР УЧУН ЎҚУВ РЕЖАСИ
(лойиҳа)

Фанларнинг номи ва таркиби	СИНФЛАР I	II	III	IV	ЖАМИ
1. Она тили таълими	3	4	5	6	18
— Савод: ўқиш ва ёзиш	+	+	+	+	
— Имло ва талаффуз	+	+	+	+	
— Ҳусниҳат	+	+	+	+	
— Эски ўзбек ёзуви	+	+	+	+	
— Нутқ маданияти			+	+	
2. Адабиёт таълими	3	4	4	5	16
— Нутқ ўстириш	+	+	+	+	
— Қироат сабоқлари		+	+	+	
— Одобнома	+	+	+	+	
— Оила сабоқлари			+	+	
3. Ўлкашунослик	1	1	1	1	4
— Жамият сабоқлари	+	+	+	+	
— Табиат сабоқлари	+	+	+	+	
4. Риёзиёт	5	5	5	5	20
— Мантиқ илми (зукколик)	+	+	+	+	
— Сон. Саноқ ва миқдор	+	+	+	+	
— Ифода, тенглик, тенгсизлик	+	+	+	+	
— Оила даромади ва буромади	+	+	+	+	
— Компьютер ўйинлари			+	+	
— Нарса, қурилма ва лойиҳа		+	+	+	
5. Нафосат тарбияси	4	4	4	4	16
— Мусиқа	+	+	+	+	
— Ўйин	+	+	+	+	
— Ашула	+	+	+	+	
— Тасвирий санъат	+	+	+	+	
— Бадиий меҳнат	+	+	+	+	
6. Жисмоний тарбия	3	2	2	2	9
— Маҳорат	+	+	+	+	
— Эпчиллик	+	+	+	+	
7. Чет тили	—	1	1	1	3
— рус тили		+	+	+	
ЖАМИ:	19	21	22	24	

Менимча, бу ўқув режасида ҳамма фанлар ўз таркибига мувофиқ номланган ва тўғри ифодаланган. Мабодо бирор фанни ўргатиш учун ажратилган ўқув соатлари ҳақида пухта асосланган мулоҳаза бўлса, қабул қилиш мумкин. Фақат, 1-синфларда 20 соатдан ва 4-синфда 24 соатдан ошиб кетмаслигини аниқ белгилаб қўйиш лозим.

Ёрдамчи мактаблар, айрим фанлар чуқур ўргатиладиган ёки иқтидорли болалар ўқитиладиган мактаблар бундан мустасно бўлиб, бу масалани педагогика кенгаши ўзи ҳал қилади. Шунингдек, чет тили сифатида қайси фанни ўқитиш ва унга неча соат ажратиш ёки уни факультатив ўқитиш масаласи ҳам педагогика кенгашининг ихтиёрида бўлади.

Ўқув режасининг биз тавсия этаётган нусхасида яна 7 та фан акс эттирилмоқда. Мабодо, она тили билан адабиёт, нафосат билан жисмоний тарбия фанларини уйғунлаштириш лозим топилса, камина эътироз билдирмайман. Менимча, батафсил шарҳ уқтириш хатида берилади.

Яна шуни ҳам қайд этиш керакки, тавсия этилган йўриқнома лойиҳасида анчагина хатоликларга йўл қўйилган ва ғализликлар учрайди. Ўйлаймизки, уни қайта ишлаш вақтида бу мулоҳазалар ҳисобга олинади ва мукаммал ҳолатга келтирилади.

Маҳамаджон АҲМЕДОВ,
«Бошланғич таълим» журналининг бўлим мудири.

Мулоҳаза

ТЕЖАМКОРЛИК ҲАР ҚАДАМДА КЕРАК

Қоғоз бизнинг жамиятимизда инсон ҳаёти билан шунақаям чамбарчас боғланиб кетганки, уларни бирбирисиз тасаввур қилиб бўлмайди. Хуллас, қоғоз ҳам буюк неъмат, уни авайлаш керак. Бекорга қоғоз — увол, уни оёқ остига ташлама, агар ноўрин ишлатсанг кўр бўласан, деган машойиқлар.

Мана, ўқув йили охирлагани сари битирувчи синф раҳбарларининг ташвишлари ортиб бормоқда, чунки улар ўқув йили охирида ўқувчиларига маълумоти ҳақида ҳужжат олиб беришлари учун выборка (баҳслар мажмуаси) тайёрлашлари керак. Баҳолар мажмуаси нимага керак? Давлатнинг мукаммал ҳужжати — синф журнали бўлгандан кейин ҳар хил мажмуаларнинг тайёрланиши шартми? Синф раҳбари бир эмас, икки-уч нусха мажмуа тайёрлайди, маълумотномани тўлғазади, журналнинг охирига кўчириб чиқади, табелга ёзади, чиқув дафтарига ёзади, бир ўқувчига ҳужжат тўлдириш учун 100 та баҳо қўйиш керак. Синфда 35 ўқувчиси бўлган раҳбар 3500 та баҳони икки-уч нусхали мажмуага кўчириб чиқади. Бу қоғозларни бир мартада инспектору мудирга ёқадиган қилиб тоза ёзадиганлар озчилик. Уни бузиб қўйиб бошқа кўчиришларни ҳисобласак... Шуларнинг ҳаммасига қанча қоғоз кераклигини биласизми? Битта синфникини тайёрлаш учун камида 6 варақ қоғоз кетади. Икки нусха учун 12, 3 нусха учун 18 варақ. Агар синфда олтин, кумуш медал ёки мақтов ёрлиқларига даъвогар талабалар чиқса, уларга ҳам алоҳида 2—3 нусхадан шунча — 8 варақ...

Мактабимизда 5 та битирувчи синф — 3 та 9-, 2 та 11-синф бор. Демак, уларнинг мажмуасини тайёрлаш учун 90 варақ қоғоз кетаркан. Туманимизда 50 та мактаб бор. 200 га яқин битирувчи... 18 минг варақ... Юқорида айтганимиздек, имтиёзлилари ҳам чиқса, 36 минг варақ... Вилоятда, жумҳуриятда бу рақамнинг қанча бўлишини ўзингиз тасаввур қилаверинг... Шуларнинг ҳаммасини журналнинг ўзига жойлаштириш мумкин.

Битирувчиларга бериладиган маълумотномаларга ҳам илова бор, унга баҳолар қўйилади. Бечора синф раҳбарлари ҳар бир маълумотноманинг ўзбекча, ўрисча томонларига камида 50 та баҳо қўяди. Унга илова қилиш ўрнига маълумотноманинг ўзига баҳо қўйса яхши бўлади.

Қ. МАСТОНОВ,
Фарғона вилояти Бағдод туманидаги 40-ўрта мактаб муаллими.

ШАХМАТЧИ ЎҚИТУВЧИЛАР

Ғўзалкент туманидаги Йўлдош Охунбобоев номли 24-ўрта мактабда бўлиб ўтган шахмат мусобақасига 28 нафар ўқитувчи иштирок этди. Улар ўзлари ишлаётган билим даргоҳларида ўтказилган анъанавий беллашувларнинг ғолиблари эдилар. Туман биринчилиги мусобақалари ҳам ниҳоятда қизиқарли ўтди. Беллашувларни кўтаринки руҳда ўтказган 24 ва 32-мактабларнинг ўқитувчилари Юнус Йўлдошев билан Салим Қўчқоровлар фахрли биринчи ҳамда иккинчи ўринларни эгаллашди. Ғолибларга пул мукофотлари берилди.

Т. РУСТАМОВ.
Самарқанд вилояти.

ТАЛАБАЛАР ОШХОНАСИДА

Аввал таом, сўнгра калом деган гап бор халқимизда. Ҳозирги вақтда талабаларнинг хотиржам яшашлари ва ўқишлари учун зарур шарт-шароитлар яратиб бериш муҳим вазифалардан биридир. Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика институтида Президентимиз фармони асосида талабалар овқатланишини яхши ташкил этиш диққат марказида турибди.

— Талабалар ошхонасида таомларнинг тўйимли ва ҳар хил турлардан иборат бўлишига алоҳида эътибор бераётирмиз, — дейди бош ошпаз Эргаш Низомов. — Энг муҳими, бизда овқатлар эллик фоиз чегирилган нархларда сотилади.

Чиндан ҳам талабалар ошхонаси пазандалари жамоасининг астойдил меҳнати яққол кўзга ташланиб турибди. Бу ерда эртадан кечгача ошпаз ва сомсапазларнинг қўли-қўлига тегмайди. Айниқса, сомсапазлар О. Ғуломов, А. Маҳкамов, Д. Каримов, ошпаз В. Қодиров илғор ибрат кўрсатиб ишлашмоқда.

СУРАТЛАРДА: талабалар ошхонасидан лавҳалар.

В. КИРИЛЛОВ тасвири.

Хориж таълими тарихидан

ЭРОНЛИКЛАР САБОҒИ

Бугунги ҳаёт бизга кўп нарсаларни ўргатмоқда. Фикрлашга, ҳамкорлик қилишга, лозим бўлганда ўрнак олишга даъват этаяпти. Афсуски, узоқ йиллар ўз қадриятларимиз топталганидек, билиб-билмай ўзгалар шаънини камситиш, улар устидан кулишга бизни ўргатиб келишди. Мустақиллик эса бугун ўша ўрганганларимиз ҳақиқат эмаслигини, кўзни каттароқ очиб, адолат посангисини тўғри тутишни кўрсатди, шу сари йўл бошлади.

Аҳамият беринг-а, хорижий давлатларнинг таълимида яхши томонлар кўп эканлигини шу кунгача билмасдик. Давлатлараро яқин алоқалар эса ана шу жиҳатларни ўрганишга ҳам имкон яратди. Худди шу маънода яқинда Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги ҳамда Республика ўқув методика марказининг ташаббуси билан «Хорижда таълим» мавзуида семинар бўлиб ўтди.

Унда республикамиз мутахассислари қаторида Эрон давлатининг элчиси Саид Муҳаммад Муса Ҳошимий Голпоегоний, Туркия давлати элчиси Атташеси Муаммед Уздемир, Ҳиндистон давлати элчисининг иккинчи котиби Венкатеш Варма, АҚШ давлати элчисининг таълим бўйича маслаҳатчиси Ярослав Вернер ҳамда Франция давлати элчиси Жан-Поль Везианлар иштирок этдилар.

Семинарда кўрилган масалалардан асосийси, давлатлараро таълим тизимида ҳамкорлик қилиш бўлиб, ана шу давлатларнинг таълимдаги тарихига ҳам алоҳида аҳамият қаратилди. Давлатларнинг вакиллари таълимдаги янгиликлар, ўқитишнинг усуллари хусусида гапириб бердилар.

Хуллас, Мустақил Ўзбекистонимиз билан эзгулик йўлида ҳамкорлик қилаётган бу давлатларнинг вакиллари семинарда ўртоқлашган таълим тажрибаларини газетамиз саҳифаларида навбатма-навбат бериб борамиз. Муштарийларимиз Эрон давлати ҳақида кўплаб маълумотга эга эканлигига шубҳа йўқ. Аммо улардаги таълим тизими ҳақида...

Эрон давлати элчиси Саид Муҳаммад Муса Ҳошимий Голпоегоний маърузаси муштарийларимизда катта таассурот қолдирса керак, деб ўйлаймиз.

Дунёда энг машаққатли касбни танлаган дўстларим олдида, Ўзбекистон халқ таълими вазири олдида таълим тизими ҳақида суҳбат қилишимдан жуда хурсандман. Бу тизимни гапиришдан олдин мавзу ўқитиш методлари ҳақида борар экан, олдин мана шу тизимга, биздаги система тарихи ҳақида бир оз тўхталиб ўтмоқчиман. Ўқитиш ва тарбия балансн баъзи системаларда ҳар хил тушунилса ёки ҳар хил мақсадларга хизмат қилса керак, лекин 4000 йилдан ортиқ тарихга эга бўлган Эрон давлати ўқитиш системасида тарбия ҳар доим бир бутун мақсадни ташкил этиб келган. Мактаб ва бошқа ўқув доиралари бизда ҳар доим у ерда ўқиётган ўқувчими ёки студентми ўқитишни тарбия билан боғлаб келганмиз.

Таълим системасининг асосий мақсади жамиятдаги муносабатларнинг мустаҳкамланишига хизмат қилишдир. Мана шу нуқтаи назардан келиб чиқиб Эроннинг бир неча минг йиллик тарихга эга бўлган таълим-тарбияси ҳақида бир неча сўз айтмоқчиман. Таълим-тарбия исломнинг аввалги Эрон подшоҳлар оиласида давлатдорликнинг асосий рукнларидан биридир. Биз Сасонийлар давридан олдин Ашконийлар давридан қолган таълим-тарбияга оид ёзма маълумотларга эгамиз. Милодий IV — V асрда Эрон таълим-тарбия борасида юксак даражага етган давр эди. Масиҳий мамлакатларда масала маълум даражада тазйиқда бўлганидан Греция ва бошқа мамлакатларнинг олимлари ва шу масалалар билан шуғулланадиган мутахассислар Эрон томон юз ўгирдилар. Жаҳонда танилган Жунди Шофир деб аталган университет бу вақтда илмий марказ эди.

У даргоҳда медицина, математика ва фалсафа фанлари ўргатилар ва бу соҳада тадқиқот ишлари олиб бориларди. У даврда муаллим-ўқитувчи ўртада туриб ўқувчиларнинг атрофида ҳалқа ясаб, унинг гапларидан керакли ёзувларни ёзиб боришар ва шу тариқа дарс ўтилар эди. Бу қўлимиздаги тарихий манбалар ўша даврда ўқитувчининг юқори даражада эътиборга эга бўлганлигидан далолат беради.

Милодий V — VIII асрларда Жунди Шофир университетдан ташқари Тисфун ва Нишофур марказлари ҳам бўлган. Бир сўз билан айтганда, илм-фанни, таълим-тарбияни ривожи шу даражада эдики, машҳур грек олими айтганидек, балки грек донишмандлари ҳам, олимлари ҳам таълим-тарбияни Эронда ўрганган бўлса керак. Эронда ислом нуфуз қилгандан кейин таълим-тарбия бошқа ўзгаришларга дуч келди.

Лекин ислом нуфузидан кейин Эронда таълим-тарбия олиш озод бўлиб, тарихнинг гувоҳлик беришича Эроннинг таниқли ўқув марказларида, даргоҳларида мамлакатда яшовчи ҳамма тоифадаги кишилар ўқиганини кўрсатади. Кейинчалик Боғдодда ҳижрий VII асрда Ҳикме университети ташкил топган. Бу марказда жаҳоннинг турли жойларидан олимлар келиб тадқиқот ишлари олиб боришар эди. У ерда катта кутубхона ҳам мавжуд бўлиб, олимларнинг ўқиши, изланиши бўйича харажатларни давлат ўз зиммасига олар эди.

Бу илмгоҳнинг юзага келишида асосий ишни ташкил қилган донишмандлар аслида Жунди Шофирда тарбияланган кишилар эди. Бу юқори илм даргоҳида мактаблар бўлиб, мактабларда дарслар қуйидаги шаклда ташкил этилар эди. Дарслар одатда мактаб ўқитувчисининг уйида бўлиб, ўқувчилар унга вақти-вақти билан маълум миқдорда маош тўлаб турардилар. Биринчи марта давлат томонидан, давлат харажатлари билан, давлат қонунларига бўйсундирилган юқори илм даргоҳи бу Низомий асли эронлик Низомулмулк Салжуқийлар даврида V асрда ташкил этилган университетдир.

Бу даргоҳ тизимларида жуда кучли таълим-тарбия қонунлари ҳукмронлик қилар эди. Унинг мадрасалари ўша даврда ислом тарқалган мамлакатларнинг ҳаммасида ташкил этилди. Бу манзарани назарда тутсак Ҳиротда бу университетларда ислом таълим-тарбияси бирлиги мақсадларига бўйсундирилган бўлиб, мана шу мақсадларга мослашади.

Ҳамма ерда бўлганидек, биз, ҳам таълим-тарбияни боғчадан бошлаймиз. Бизнинг асосий қонунимизга кўра, мамлакатимизда ўқиш текин, таълим билан боғлиқ бўлган сарф-харажатларни давлат ўз зиммасига олган. Шунга қарамай Эронда ҳозир икки турдаги таълим мавжуд. Булардан бири давлат томонидан тузилган бўлиб, харажатларни ҳам давлат ўз зиммасига олган. Иккинчиси эса шахсий мактаблар, яъни бирор-бир шахс Таълим вазирлигидан рухсат олган ҳолда мактаб очиб ўқитади. Бу мактабда ишлаётган ўқитувчилар давлатдан пул олмайдилар. Балки ўша мактабнинг эгаси билан шартнома тузган ҳолда маош оладилар ва у ерда ўқийдиган ўқувчилар ҳам маълум миқдорда тўлов тўлайдилар. Албатта, бу мактабларнинг кўпчилиги хайрли ишлар билан шуғулланувчи кишиларнинг ёрдамларидан фойдаланадилар.

Масалан, ўз жамғармаларидан мактабларга ёрдам бериш Эронда энг савобли ва кенг тарқалган ишлардан ҳисобланади. Баъзилар ўзларининг жамғармаларини мактабларга васият қилиб қолдирадилар. 3 — 4 ёшга етганда болалар боғчага, 6 ёшга етганда эса мактабга ўқишга боради.

Бизда бошланғич таълим беш йил. Бошланғич синфларда дарс бераётган ўқитувчиларни катта синовлар билан танлаб оламиз. Чунки боланинг асоси мана шу ёшда шаклланади. Мактабларда алоҳида маслаҳатчилар иш олиб борадилар. Ота-оналар ҳам доимий равишда улар билан мулоқотда бўлиб туришлари шарт.

Баъзи тез ўзлаштирувчи болалар ва суст ўзлаштирувчи болалар учун алоҳида мактаблар ташкил этилган. Ҳар ҳолда бошланғич таълим-тарбия — боланинг асосий таълим-тарбияси шаклланадиган даврга катта эътибор билан қаралади. Бундан кейинги раҳнамолик — ўқитишда бир босқич юзага келиб, бу уч синфни ўз ичига олади. Бошланғич таълим пайтда синфларда ҳам, раҳнамоий синфларда ҳам ҳеч қандай профессионал ориентация, йўналиш бўлмайди. Мана шу 8 йил давомида умумий фанлар ўргатилади. Улар тил-адабиёт, математика, физика ва шунга ўхшаш фанлардир. 8-синфни ўқитиб тугатган бола 4 йил давомида қуйидаги соҳаларнинг бирида ўқиши мумкин.

Яъни ихтисосий ўқиш бошланади. Бу тўрт доирада бўлиши мумкин: математика ва физика йўналиши, медицина соҳаси билан таништириш, гуманитар фанлар, яъни адабиёт ва шунга ўхшаш фанлар, санъат бўйича йўналишлардир. 12-синфни ўқиган бола ўрта мактабни битирган ҳисобланади. Бизда имтиҳонлар ҳар йилда бир маротаба бўлади.

Эронда ўқувчи ҳар бир фан бўйича имтиҳондан ўтади. Имтиҳондан йиғилган баллар бўйича натижа чиқарилади. Ўқувчи қониқарли балл йиғса, кейинги синфга ўтиши мумкин. Қониқарли балл йиғмаса, уч ойлик таътилда, кейинги ўқув йили бошида яна имтиҳондан ўтишга мажбур. Ўқитишнинг бу усули билан бир қаторда яна бир томони борки, ўқувчи медицинада ўқиётган бўлса, демак, у ўша ўқиш даври давомида бир неча соатлар махсус корхоналарда ёки муассасаларда ҳам машғулотларда бўлади. Мана шу ўқитиш даврида ўқувчи ҳамма дарсларга қатнашиши мажбурийдир.

Мактаблар асосида кўпгина анжуманлар ҳам бор. Улар шу мактабларга ҳар хил тадбирлардан ёрдам бериб, бир-бирига хизмат қилади. Мана шу мактабларда ота-оналар комитетлари ва педсоветлар ташкил этилган. Ота-она билан мактаб ўқитувчилари тарбиявий ишларда бир-бирларига катта ёрдам берадилар. Эронда юқори олий ўқув юртларига кириб ўқиш учун шахсий тайёрлов курслари ҳам мавжуд. Умумий таълимнинг 8-синфини тугатган ўқувчи ихтисосий йўналишдаги мактабни танлаш билан бирга бошқа бир профессионал йўналишда — техникум ва ўқув юртида ҳам шуғулланиши мумкин. Эронда ишчи ёки техник кадр сифатида қўлларига ҳужжат ҳам берилади, лекин у ўқиш имкониятини ҳам сақлаб қолади.

Муаллимларни етиштириб чиқаришда битта катта педагогик университет мавжуд. Бу педагогик университетда тўрт йил ўқилади. Ўрта мактабга ўқитувчилар университетни битирганларидан танлаб олинади. Таълим-тарбия бўйича Эронда қизлар ва ўғил болалар ўртасида ҳеч қандай фарқ йўқ. Бироқ қиз ва ўғил болалар мактаби алоҳида-алоҳидадир.

Эроннинг бошланғич ва нотўлиқ ўрта мактаблари ҳақида ҳам икки оғиз сўз. Ўқитувчиларнинг ишлаши ўқувчиларнинг ўқишлари учун қурилаётган мактаблар алоҳида стандартга бўйсуниши шарт, чунки хонага тушадиган ёруғлик миқдори ва бошқа жиҳозлар кўзда тутилиши керак ва ўқувчилар мактабда ўқир экан, ҳар 45 минутда 10 минут дам олиш имкониятига эгадирлар.

Эронда революциядан сўнг саводхонлик ҳаракати юзага келди. 50 фоиз саводсизликдан асосан 25 фоиз саводхон бўлди. Билимгоҳларимизда ҳамма соҳа фанлари ўқитилади. Олийгоҳларда ўқиётганлар 145 соат ўқийдилар. Фанлар бўлакларга бўлиниб олиб борилади. Олий босқич докторантура ҳисобланади. Ўрта мактабни битириб аттестат олганлар олий мактабга кириш учун имтиҳондан ўтқазилади. Ўтиш баллари тайинланади ва шу баллни тўплаганлар ўқишга қабул қилинади. Инқилобдан сўнг 13—14 йил ўтганига қарамай ҳали биз етарли олийгоҳларни тайёрлаганимиз йўқ. Баъзи ўқувчилар чет эл мамлакатларида ўқишга бориш учун имтиҳон топширадилар ва ўша мамлакатларга ўқишга юбориладилар. Мустақиллик асосида таълим-тарбиянинг ривожланишига шу тадбирларни сизларнинг халқингиз ҳам қувватласа керак.

Эронда ҳунар, илм, спорт бўйича ҳам аёлларга ҳеч қандай чегара қўйилмайди. Олий ўқув юртларида толиблар, ўқитувчи аёллар жуда кўп. Имтиҳонлар бир хил муҳитда ўтади. Ўтган йилги маълумот бўйича таълимда ҳар бир соҳада биринчиликни эгаллаган 12 кишидан 6 нафари аёллар эди. Уларнинг расмлари матбуотда эълон қилинди. Ҳозирги кунда 270 ноиблик парламентимизда 9 нафар аёл бор. Эроннинг Ғарб ва Шарқдан фарқи шуки, турли хилдаги маҳсулотларни сотишда аёллардан фойдаланилмайди. Аёллар ўсиш, ривожланишнинг ҳамма имтиёзларидан фойдаланишлари мумкин.

Эронда махсус мактаблар бор. Бу мактабларда француз, олмон ёки бошқа тиллар ўргатилади. Давлат ўқитув программасида хорижий тил кўрсатилмаган. Бошланғич таълимда чет тили ўқитилмайди. 5-синф тугатилгандан сўнг араб ва инглиз тили ўргатилади. Олий ўқув юртларимизда асосан инглиз тили ўргатилади. Шунингдек, таълим-тарбия учун бизнинг давлатимизда энг кўп маблағ ажратилган. Чунончи, мамлакатимизда 10 миллионга яқин ўқувчи бор. Ҳозир шуни 25 — 30 га бўлиб чиқсангиз уларни ўқитиш учун қанча муаллим кераклигини билиб оласиз. Лекин Эронда ўқитувчиларнинг ойликлари кўпроқ бўлиши учун кўп ҳаракатлар қилинди. Ўқитувчи бошқа давлат ходимлари сингари ягона таъриф сеткасига бўйсунади. Марказий шаҳарларда ишлаётган ўқитувчиларга ер олиш, уй қуриш баъзи бир нарсаларни арзонроқ олиш назарда тутилган.

Эронда мактабни жуда қадрлашади. Ҳар бир шахс бу илм даргоҳлари учун ўзини масъул деб билади. Мабодо, болалардан бирортаси ножўя иш қилиб қўйса, аввало, қайси мактабда ўқиганлиги суриштирилади. Шунинг учун ҳам мактаб энг қадрли жойларимиздан бири ҳисобланиб келади ва шундай бўлиб қолади...

Хотира

«АЛИФБЕ» ИЖОДКОРИ

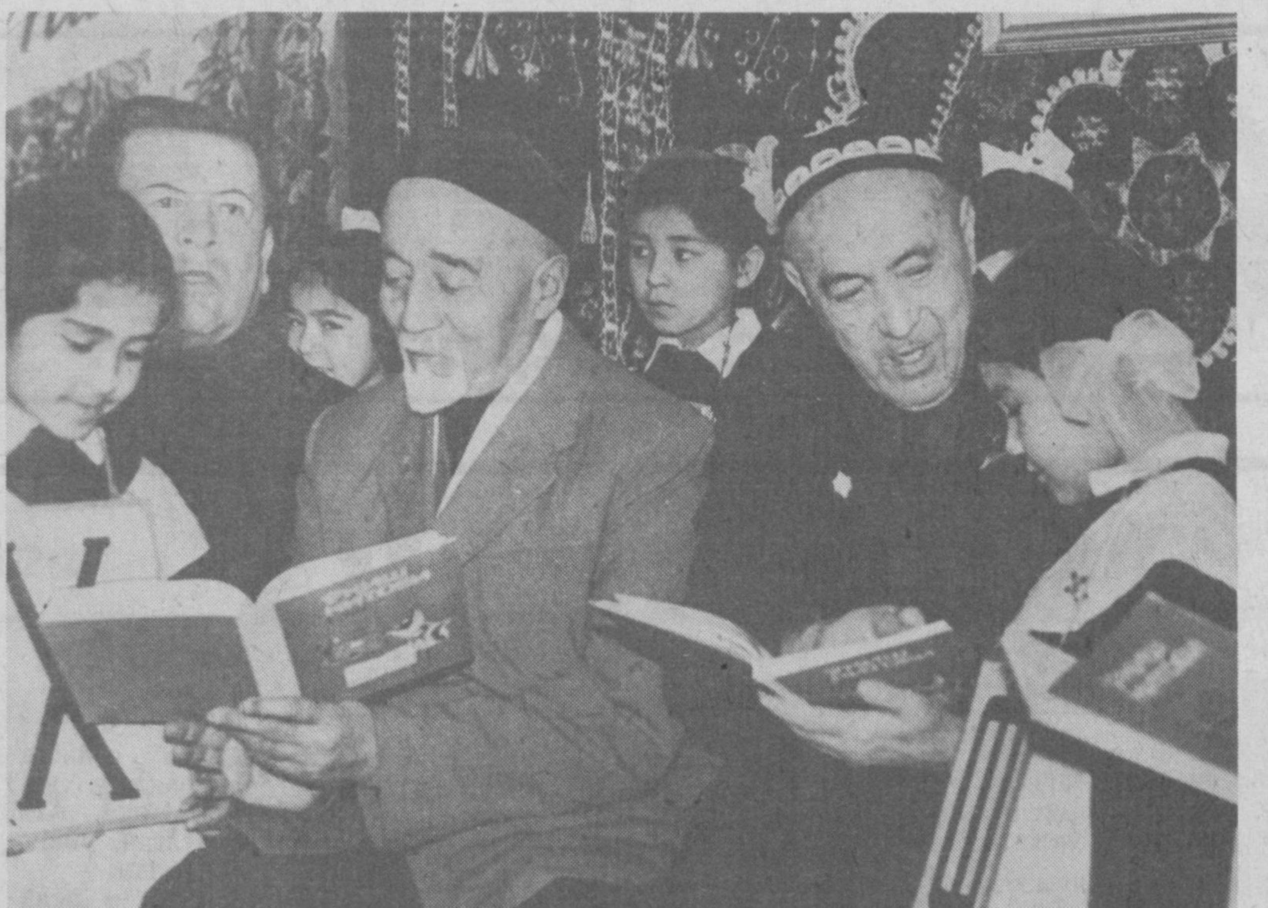

Ҳаётда шундай кишилар борки, улар эзгу ишлари билан ўзларига мангу ҳайкал яратадилар. Оқилхон ака Шарофиддинов ҳам ана шундай мўътабар инсонлардан бири эди. Бутун умрини илм-маърифатга, болалар тарбиясига бахшида этган Оқилхон ака 1898 йилда Тошкент шаҳрининг Себзор даҳаси ҳудудидаги Қозикўча маҳалласида дунёга келди. Отаси саводхон бўлмаса-да, аммо илмни қадрловчи эди. У Оқилхоннинг илм олишига эътибор бериб, уни маҳалладаги мактабдор домланинг ҳузурига элтиб беради. Оқилхон эски мактабда ихлос билан ўқиди. Кейинчалик Хўжа Аҳрор мадрасасига бориб таълим олди. Ниҳоят, инқилобдан сўнг шаҳар ва қишлоқларимизда очила бошлаган янги шўро мактабларида ишлаш орзусида уезд маориф бўлимига мурожаат этиб, 1918 йилда Тўйтепа қишлоғида ўқитувчилик қила бошлади.

Бу қишлоқдаги қийинчиликларни Тўйтепада бўлган 60 йиллик юбилейлари кунидаги учрашувда шундай эслаган эдилар:

— Тўйтепага борганимда мени қишлоқ аҳли яхши кутиб олди. Аммо мактаб учун муносиб бино йўқ эди. Шу туфайли собиқ қишлоқ мингбошисининг ташландиқ ҳовлисидаги 2 хонали уйда дарс бошлашга тўғри келди. Болаларнинг ўтириши ва ёзиши учун ўриндиқлар йўқ эди. Аҳоли ёрдам қилиб болаларга қўлбола ўриндиқлар ясаб беришди. Ўқув қуроллари йўқ, шаҳарга тушганимда болаларга қоғоз, қалам, китоб ва бошқа буюмларни олиб келардим. Доска ўрнида эса қўшнилар берган патнусдан фойдаландим. Кундузи болаларни, кечқурун катталарни ўқитардим.

Оқилхон Шарофиддинов шаҳарга қайтгач, 14-мактабда 1-синф болаларига дарс бера бошлади. Кундузи ишлаб, кечқурун эса Низомий номидаги педагогика институтига ўқишга қатнади. Бошланғич синфлар учун дарслик ва қўлланмалар етишмасди. Айниқса, «Алифбе» китобининг йўқлиги муаллимларни кўп қийнарди. Шу туфайли Оқилхон ака «Алифбе» китоби ва бошқа дарслик қўлланмаларни яратишга киришди. Ниҳоят, «Билим ва меҳнат», «Меҳнат болалари», «Алифбе», «Ўқиш китоби», «Катталар алифбеси», «Чиройли ёзув», «Алифбе методикаси» сингари кўпгина китоблар яратди. Бу китоблар 1929—30-йилларда бирин-кетин босилиб чиқди. Булар орасида, айниқса, «Алифбе» китоби кўпчиликка маъқул бўлди. Шу туфайли 1938 йилдан бошлаб «Алифбе» оммавий нусхада босилиб, жумҳурият мактабларида асосий китоб-қўлланма бўлиб ишлатила бошланди.

Оқилхон Шарофиддинов моҳир ўқитувчи, ижодкор методист сифатида Тошкент шаҳар ўқитувчилар уйидаги маориф фахрийлари билан илғор педагогик тажрибаларни оммалаштириш, ёш ўқитувчиларга ёрдам бериш юзасидан катта ишларни амалга оширганлигининг гувоҳимиз. У Тошкент шаҳридагина эмас, вилоят ва республиканинг олис-яқин жойларида ҳам педагоглар билан учрашувларда қатнашарди.

У кишининг меҳнатлари муносиб равишда тақдирланди. 1936 йилда «Республикада хизмат кўрсатган ўқитувчи» деган фахрли унвонни олишга сазовор бўлди. Ленин ордени, Меҳнат Қизил Байроқ ордени ва бир неча медаллар билан тақдирланди. Таваллудининг 70 йиллиги муносабати билан унга Меҳнат Қаҳрамони унвони берилди.

Афсуски, у кишининг вафот этганига 10 йилдан ошди. Халқ маорифи ишига улкан хизмат қилган фидойи маорифчининг номини абадийлаштириш учун бир қатор тадбирлар амалга оширилди ва Тўйтепа қишлоғидаги 1 ва Тошкент шаҳар Акмал Икромов туманидаги 129-ўрта мактабга, шунингдек, кейинги йилларда истиқомат қилган собиқ Айрилиш кўчасига Оқилхон Шарофиддинов номи берилди.

Яхшидан боғ қолади деган нақл бор халқимизда. Оқилхон ака умр йўлдоши Муборак ая билан етти фарзандни тарбиялашган. Улардан тўрт нафари — Орифхон Оқилов, Аҳрор Оқилов, Анвар Оқилов, Мақсуджон Оқиловлар Улуғ Ватан уруши қатнашчилари. Аҳрор Оқилов эса Ватан озодлиги йўлида жон фидо қилган. Турғун, Тўлқин Шарофиддинов, Дилбар Шарофиддиновалар ҳам шифокор ва педагог сифатида ҳалол меҳнат қилиб келишмоқда.

Халқимизда устозларни ҳурматлаш азалий одат. Айниқса, Оқилхон Шарофиддиновдай эл назарига тушган педагоглар номини ардоқлаш биз учун ҳам қарз, ҳам фарз. Яна беш йилдан сўнг табаррук педагог туғилганига 100 йил тўлади. Бу санага муносиб ҳозирлик кўрилиши керак.

Назаримда, эллик йилдан ортиқроқ вақтдан буён нашр этилиб келаётган «Алифбе» китобида Оқилхон Шарофиддинов номи бошқа муаллифлар олдида туриши лозим. Шу билан бирга Оқилхон Шарофиддинов номидаги мукофот таъсис этилиб, жумҳуриятдаги энг илғор 1- синф ўқитувчисига берилиб борилса, айни муддао бўлади.

Шунингдек, Тошкент шаҳридаги Ўқитувчилар уйига, пойтахтимиздаги метро станцияларидан бирига унинг номи берилса, атоқли педагогнинг руҳи шод бўлар эди, деб ўйлайман.

Инсон бир умр зиёга интилиб яшайди. Муддао шуки, биз тириклар ЮРТга, халққа зиё тарқатганлар хотирасини унутмаслигимиз керак.

Ҳ. ЙЎЛДОШЕВ,
жумҳурият педагоглар тарихи музейининг илмий ходими.

СУРАТДА: Оқилхон Шарофиддинов Тошкентдаги 24-ўрта мактабда ўтказилган «Алифбе» байрамида республикада хизмат кўрсатган ўқитувчилар Мирзақаюм Ҳакимов ва мактаб директори Карим Расуловлар билан.

Ф. ОБИДХЎЖАЕВ
олган тасвир.

УЗЛУКСИЗЛИКНИ ТАЪМИНЛАЙДИ

«Ўзбекистон ўрта умумий таълим концепцияси»да мактабнинг II босқичида табиат туркумидаги биология, табиий жуғрофия, физика, кимё ва астрономия фанларини «Табиат ва техника» деб номланувчи бирикма курсга бирлаштириб ўқитиш кўзда тутилган. «Табиат ва техника» бирикма курсини умумий ўрта мактаб таълими тизимида қўлланилиши ниҳоятда муҳим ва зарур. Унинг асосий мақсади ўқувчиларда дунёвий яхлит илмий тасвирини яратиш, табиат ва унда инсоннинг ўрни ҳақида диалектик-материалистик тушунчани ҳосил қилишдан иборат.

Мактаб таълимида «Табиат ва техника» ўқув фанининг жорий этилиши ҳар томонлама мукаммал шаклланган ўқувчи шахсини такомиллаштириш борасида энг муҳим бўлган бир қатор асосий масалаларни ҳал этишга ёрдам беради. Биринчидан, ўқувчиларда табиат ҳодисаларини ва техник жараёнларни ўрганишнинг ҳамда оламни билишнинг илмий назариясини яхлитлик асосида шакллантиради. Иккинчидан, табиат туркумидаги фанларнинг бирикма тарзида ўқитилиши алоҳида фан таълимининг узлуксизлигини таъминлайди. Масалан, амалдаги таълим тизимида физика фанини ўқитиш 7-синфдан, кимё фанини ўқитиш 8-синфдан бошланади, астрономия эса 11-синфда ўқитилади. Бу фанларнинг элементлари 3—5-синфларда «Табиатшунослик» машғулотида қисман ўрганилади. Кўриниб турибдики, мазкур фанлар элементини ўқитиш билан уларни узлуксиз ўқитиш орасида узилиш мавжуд. Ўқувчиларнинг ёш ва ақлий жиҳатдан ўсишларига ҳамда руҳий хусусиятларига монанд ҳар қайси ўқув фани бўйича узлуксиз таълим бериб бориш мақсадга мувофиқдир.

Шунингдек, «Табиат ва техника» бирикма курсининг жорий этилиши мактаб ўқув режасидаги табиат туркумига тегишли фанларга ажратилган дарс соатлари ҳажмини бирмунча қисқартиришга имкон беради.

Кўпгина хорижий мамлакатларда табиат туркумидаги фанлар бирикма курс тарзида ўқитилади. Жумладан, ўқувчилар АҚШ да 16—17 ёшгача, Буюк Британия, Франция ва Германияда 14—16 ёшгача табиат туркумидаги фанларни «Умумий табиатшунослик» бирикма курсида ўқийдилар. Биология, жуғрофия, физика, кимё каби фанларни юқори синфларда ёки алоҳида таълим муассасаларида (лицей, коллеж ва бошқаларда) фақат ана шу фанлардан биронтасини танлаган қобилиятли ўқувчиларгина узлуксиз равишда ўқийдилар.

Бизда «Табиат ва техника» бирикма курсига умумлаштиришни фақат асосий мактабнинг 5—7-синфларида амалга ошириш мақсадга мувофиқдир. Шундагина табиат туркумидаги фанларни ўқитишнинг узлуксизлигига ва бошқа кўзланган мақсадларга эришилади.

Тавсия этилаётган «Табиат ва техника» бирикма ўқув фанида табиат нафақат инсонни ўраб турган борлиқ олам сифатида, балки инсон узвий боғлиқ бўлган яшаш макони тарзида қаралади. Ўрганиш объектига шу асосда қараш ўқувчиларни келгусида фан асосларини пухта эгаллашларига, табиатга, табиий бойликларга, инсон саломатлигига нисбатан уларда масъулият ҳисси уйғонишига сабаб бўлади. Шуни айтиб ўтиш жоизки, таклиф этилаётган бирикма курсининг номланиши шартлидир. Уни «Табиат ва техника» курси эмас, балки «Умумий табиатшунослик», «Инсон ва табиат» ёки бошқа бир ном билан аташ ҳам мумкин.

А. БАҲРОМОВ,
Т. Н. Қори-Ниёзий номли Ўзбекистон педагогика фанлари илмий тадқиқот илмгоҳининг илмий котиби, физика-математика фанлари номзоди.

А. ҲАСАНОВ,
Тошкент шаҳридаги 109-мактабнинг олий тоифадаги жуғрофия фани муаллими.

ТЎРТ ТОМОНДА ТЎРТ ФАСЛ

Рақамлар сеҳри

Кўклам шодиёнаси — наврўзи олам кунлари табаррук онахонларимиз невара-чевараларининг бошларини силаб ўтириб, «Илоҳим янаги йилларга, янаги ойларга ҳам тўрт кўз тугал етишайлик!» — дейишади. Момоларнинг бу шукронасида келгуси баҳор ҳам шу азиз айёмни бирга нишонлаш ҳаммамизга насиб этсин деган эзгу тилак ва умидлар яширинган.

Ҳа, навбатдаги суҳбатимиз халқимизнинг анъаналарида энг кўп қўлланиладиган «сеҳрли» рақамлардан бири «тўрт» ҳақида бўлади. Бировни кутиб, бесаранжом бўлган одамни «кўзи тўрт бўлди» деб таърифлайдилар. Бу иборада «тўрт томонга қараб безовталанмоқ, бировнинг йўлига муштоқ бўлмоқ» маънолари яширинганлигини сезиш қийин эмас. Шунингдек, сўзлашувда, «тўрт томонга қарамоқ», «тўрт томонинг қибла», «тўрт мучанг соғ бўлсин», «тўрт томонга ризқи сочилган» каби бирикмалар ҳам кенг қўлланилади. Ҳатто сезгир итларга ҳам тўрткўз деб от қўядилар. Математика дарсларида тўрт амал мавжудлигини ҳаммамиз биламиз. Табобат илми эса одамнинг қон группасини аллақачон тўртга бўлиб қўйган. Айрим спорт мусобақаларини ўтказишда ҳам тўртлик қоидаларига амал қилинади. Чунончи, олимпиада ўйинлари, футбол бўйича жаҳон биринчиликлари, баъзи бир кубок беллашувлари ҳар тўрт йилда бир марта ўтказилади. Иморатлар ҳам тўртбурчак қилиб қурилса, айрим ҳаракат воситаларида (масалан, автомашина ёки мотоцикл) тўртта тезлик даражаси мавжуд.

Тунги ёритқичимиз ойнинг тўртта фазаси маълум бўлиб, у бир ой ичида тўрт марта ўз тусини ўзгартиради. Ҳозирги вақт ҳисобига кўра, ҳар ойда тўрт ҳафта, бир йилда тўрт фасл, дунёнинг тўрт томони мавжуддир.

Чой устида суҳбат қуриб ўтирган отахонлардан бири тўрт нарсага — уйқуга, кулгуга, кексаликка, очликка, тўхтов йўқ, деса, ҳамсуҳбатларидан бошқаси «тўрт нарсага тўйим йўқ» — дейди. Кексалар бу жумбоқни шундай шарҳлайдилар: бош — ақлга, кўнгил — муҳаббатга, ер — сувга, тил — сўзга тўймайди. Боболаримизнинг қадимий эътиқодларига кўра, одамнинг тўрт айби ҳеч қачон кечирилмас экан: ноҳақни ҳақ дейиш, қийноқни роҳат дейиш, ифлосни тоза дейиш, рост ўрнига ёлғон сўзлаш. Улар тўрт нарсага — қувонч, ҳамма билан бирдай муомалада бўлиш, ҳиммат ва яхшиликка ўлчам йўқ дейишади.

Тўрт рақамига жуда қадим замонлардан бери алоҳида эътибор бериб келинганлигини ўтмишда яшаб ижод қилган математик олимларнинг бу сон тўғрисидаги қарашларидан ҳам билиб олса бўлади. Чунончи, пифагорчилар, учни бутун олам белгиси деб билишгани учун, «тўрт»ни оламдаги мавжудлик рамзи, мукаммаллик аломати деб эъзозлашган экан. Чунки саноқ системасидаги дастлабки тўрт сонининг йиғиндиси ўнга тенг (1+2+3+4=10) экан. Бунинг устига ана шу тўрт сонининг ўзига хос қўшилмаларидан ўнликка кирувчи бошқа рақамларни ҳам ҳосил қилса бўларкан. Масалан: 1+4=5, 2+4=6; 3+4=7 ва ҳ. к. Шунинг учун тўрт сони бутун оламнинг мукаммаллиги рамзи сифатида тимсоллаштирилган.

Тўрт сонига ислом мифологиясида ҳам алоҳида эътибор берилади. Хусусан, етти осмон ва ерни тўрт фаришта то қиёмат кунигача кўтариб туради деб нақл қиладилар. Афсоналарда тимсоллаштирилган «чор ёр»лар — Абу Бакр, Умар, Усмон, Ҳазрат Али ҳақидаги халқ қарашлари ҳам ана шу сеҳрли рақам билан боғлиқ эътиқодлар силсиласини бойитишга хизмат қилган. Қадимги одамнинг мифологик тасаввурларида тўрт унсур — ҳаво, сув, тупроқ ва олов образлари муҳим ўрин тутган. Ҳатто доно кексаларимизнинг «ўт билан ўйнашма, сувга суянма, елга ишонма, ер билан дўст бўл», — деган насиҳати ҳам аслида ана шу фалсафий эътиқодлар асосида келиб чиққан. Бу ҳикматнинг маъноси, жасур одамга душманлик қилма, сувдек суюқ, яъни енгил табиат одам билан ҳамроҳ бўлма, шошқалоқ, ўйламасдан сўзлагувчи одамга ишонма, ер қимирласа қўзғалмайдиган, сабр-тоқатли, инсофли одам билан дўст тутун дегани эди.

Афсоналардан бирида айтилишича, бир замонлар тўртта катта қишлоқнинг қўшилишидан Тошкент шаҳри пайдо бўлган экан. Чиндан ҳам Тошкент тўртта даҳага бўлинган: Шайхан таҳур, Себзор, Кўкча, Бешёғоч. Ҳатто Самарқанд, Эски Марв, Шаҳрисабз, Конибодом каби шаҳарларда ҳам худди шунга ўхшаш бўлиниш қайд қилинган.

«Тўрт» рақами оламнинг макондаги тузилишини «тўрт томон» тушунчасида ифодаласа, замонда ҳолатини, «тўрт фасл» иборасида мужассамлаштирган. Ривоятларга қараганда, қадимги греклар ҳафтанинг тўртинчи кунини чегара ва макон тангриси Гермесга бағишлаганлар. Ўрта асрларда Оврупо давлатларида чегара белгиси вазифасини аталувчи тўрт бурчакли бажарувчи «гермен»лар деб тошларга бошини эгиб турган тўрт одам тасвири туширилганлиги маълум.

Аммо шуниси қизиқки, бу сеҳрли рақам айрим тарихий шахсларнинг «бошини айлантирган» экан, Манбаларда ёзилишича, Рим империясининг ҳукмдори Карл IV тўрт рақамига жуда содиқ бўлган экан. Унинг тўрт улуғ князь бошқариб турадиган тўртта пойтахти бўлган. Тантанали байрамларда у тўрт хил металл қоришмасидан тайёрланган. тўрт бурчакли тожини кийган. Карл IV ўз армиясини тўрт корпусга, империясини эса тўрт қисмга бўлган. Тўрт хил рангда либос кийиб, тўрт тилда гаплашган, император тўртта от қўшилган тўрт ғилдиракли, аравада юраркан. Буни қарангки, императорнинг тўрт ўғли бўлиб, уларга тўрт тилда васиятнома ёзиб қолдирган экан. Ҳукмдорнинг «тўрт» рақамига бунчалик ихлос қўйишга сабаб унинг Карл IV бўлганлигидир, дейишмоқда мутахассислар. Аммо императорнинг қизиқишларига мутлақо боғлиқ бўлмаган бир ҳодиса рўй берганки, бу ҳолат «тўрт» сонининг сеҳрли мўъжизалари ҳақида ўйлашга ундайди кишини: Карл IV эрталаб соат тўртда вафот этган!

Хўш, «тўрт» рақамининг инсон турмушига бу қадар чуқур кириб боришига сабаб нима? Боболаримиз ҳар йилда тўрт фаслнинг муттасил ўрин алмашиб туриши, оламнинг тўрт томони мавжудлигига асосланиб табиатда тўртликнинг ўзига хос «қоида»си борлигини англашган. Ойнинг тўрт марта ўз тусини ўзгартириши, ҳар ойда тўрт ҳафта бўлиши қадимги одамнинг тўрт рақами ҳақидаги эътиқодларини мустаҳкамлаган.

«Тўрт» рақами ўзининг ажойиб-ғаройиб саргузаштларини яна давом эттириши мумкин эди. Лекин... қадимги одам узун тунлар гулхан ёнида ўтириб ўзининг иш қуроллари, овлаган ўлжасининг миқдорини аниқроқ ҳисоблашга зўр бериб уринмоқда эди. Шунда бир кун мўъжиза рўй берди: сафардан қайтган овчининг халтасидаги ўлжалар миқдори унинг ўнг қўлидаги бармоқларининг сонига тенг экан! Бу инсоният тафаккури тараққиётидаги чинакам инқилоб — санашда бармоқларни ҳисоблаш босқичига ўтиш эди. Шундай қилиб, бешгача санашни ўрганиб олган қадимги «ҳисобдон»нинг иши «беш» бўлиб кетди. Ҳа, «беш» рақамининг ҳам ғоят қизиқарли тарихи бор.

Маматқул ЖЎРАЕВ.

КЕЛАЖАГИМИЗ — МАКТАБДА

ТИЛ БАЙРАМИ— ЭЛ БАЙРАМИ

А. Икромов туманидаги 295-мактабда «Тилга эътибор — элга эътибор!» деб номланган маърифий-тарбиявий кеча ўтказилди. Энг эътиборлиси, мазкур кечада 9—10 ёшли 3-«Б» синф ўқувчилари ишчан муаллима Қундузхон опа Норматова раҳбарлигида ўз зукколиклари ва маҳоратларини кўрсатишди.

Залда сукунат. Ўқувчилар мустақил Ўзбекистон Республикасининг мадҳиясини ижро этмоқдалар...

Ҳа, ўзликни таниш, миллий уйғониш шабадалари таълим-тарбия масканларида эмин-эркин кезаётганлигига шукроналар айтиш лозим. Шу боисдан ҳам бугунги ҳур Ўзбекистонимиздаги ўн ёшли қизча ўзни Нодирабегим, Увайсий, Анбару Дилшод отинлар, Маҳзунабону ҳис этаяпти. Мен буни Гўзал Шарипова, Камола Асқарова, Муқаддам Латипова, Шодия Алимова, Камола Адҳамова чиқишларида, улар айтган мисраларда кўрдим.

Бир вақтлар бешикни хурофот белгиси, деб қувғин қилмоққа тутиндилар. Аммо... Ҳ. Орифжонова, Г. Шарипова, Ш. Алимова бешик тебратиб «Алла» айтганларида бу муқаддас жиҳозни ўзбек хонадонидан ҳеч қачон қувғин қилиш мумкин эмаслигига имон келтирдим.

«Давлат мақомини олибсан, тилим,
Камолот сари йўл солибсан, тилим!»

— ўн ёшли асрдошим ёд айтган бу мисралар мени тарихга етаклади: «Девону луғотит турк», «Қутадғу билиг», «Ҳибат ул-ҳақойиқ», «Қиссас ул-анбиё», «Хамса», «Гул ва Наврўз»... — она тилимизда битилган шоҳ асарлар асрлар оша яшаб келмоқда. Бу гўзал ва бой лисонда Ал-Хоразмий, Беруний, шайх ур-раис Абу Али ибн Сино, муаллими соний Абу Наср Форобий, мавлоно Лутфий, ҳазрат Навоий, Мирзо Бобур каби буюк зотлар сўзлаганлар...

Шу куни ўзбек ва бошқа туркий халқлар куй-қўшиқлари кечанинг файзига файз қўшди. Йиғилганлар нафақат маданий ҳордиқ, балки маънавий тетиклик ҳам топдилар.

Д. САИДОВ.

СУРАТЛАРДА: тарбиявий кечадан лавҳалар.

Р. АЛЬБЕКОВ тасвири.

Одоб-ахлоқ мавзуида

МАҲАЛЛАГА КЎП НАРСА БОҒЛИҚ

Жамиятимизнинг янги авлодини тарбиялаш иши оиладан бошланади. Ким бўлмасин, даставвал, яхшилик ва ёмонлик хислатларини ўзи ўсган хонадондан ўрганади. Шунинг учун ота-боболаримиз «Қуш уясида кўрганини қилади» дейишади. Шундай экан, бола тарбияси, одоби, феъл-атвори ота-онасига, маҳалла аҳлига боғлиқ. Агар оилада ота-онаси ўзаро ҳамда бошқалар билан яхши муносабатда бўлса, унда болалар ҳам ахлоқли, одобли бўлиб ўсади. Халқимизда «Онасини кўриб қизини ол, қирғоғини кўриб бўзини ол» деган нақл бежиз айтилмаган. Тарновбоши маҳалласида ўғил-қизларини одоб-ахлоқли қилиб бошқаларга ибрат бўлаётган оилалар оз эмас. Ж. Тошпўлатов, Б. Пўлатов, Б. Қорабоев, И. Азизов, А. Аҳмедов ва Ғ. Холматовларнинг фарзандларини кўриб, ҳавас қиласан киши.

— Ўғил-қизнинг олдида ёлғон сўзлаш, бировларнинг устидан ғийбат айтиш, қўлига пул бериб дўкондан сигарет ёки ичкилик олдириш ота-она учун катта иллат ҳисобланади, — дейди республикада хизмат кўрсатган ўқитувчи Мансур ота Мирзаев. Ота ҳақ гапни айтди. Зотан, бола ёмон одатни ўзига тез қабул қилади. Шунинг учун ширинсуханликка, катталарга ҳурмат, берилган топшириқни иложи борича ўз вақтида бажаришга одатлантириш керак.

Баъзи ота-оналар бола тарбияси мактабнинг вазифаси, деб ўйлашади. Ана шундай ўйловчилар эса ўғил-қизларининг қайси синфда ўқишини ҳам билмаслиги кузатишлардан маълум бўлади.

Бир ота-она мени мактабнинг иккинчи қават йўлагида тўхтатиб:

— Муаллим, ўғлим Ҳошимнинг синф раҳбари йўқлаган эканлар. — Қайси хонада ўқиётганини айта олмайсизми, — деди.

— Мактабда Ҳошимлар кўп, амаки, ўғлингиз нечанчи синфда ўқийди, — дедим мен, аниқроқ жавоб олмоқчи бўлиб.

— Билмайман, ё еттинчи, ё саккизинчи синфда ўқиса керак, — деди синф раҳбарини ҳам билмаган ота уялиб. — Сўрамаган эканман.

Мен ўғлининг ўқишига бефарқ қарайдиган, шу мактабда чорак аср ишлаб, бундай ота-онанинг борлигига таажжубланиб, ўғли Ҳошим 8-«Б» синфида ўқишни аниқлаб, синф раҳбарига рўпара қилдим. Маълум бўлишича, Ҳошим мактабнинг «аълочи» ўқувчиларидан бири экан. Синф раҳбари ва ўғил-қизларининг нечанчи синфда ўқишини билмайдиган бундай ота-онадан нима кутиш мумкин?

Тўғрисини айтиш керак, кейинги вақтда ота-оналаримиз ўғил-қизларининг кийиниши билан қизиқмайдиган бўлиб қолишди. Қиз болаларнинг мактабда қимматбаҳо кийим кийиб, тақинчоқлар тақиб келиши қандай эриш туюлса, эр боланинг сочини ўстириб, қиз болага ўхшаб юришлари муаллимларни қаттиқ ранжитмоқда.

— Бир ўқувчимнинг сочи ўсиб кетибди, — дейди мактабимизнинг тил ва адабиёт ўқитувчиси. — Ўғлим, эртага сочингни олдириб кел, сен ўғил боласан, деб танбеҳ бердим самимийлик билан.

— Опа, сочимни олдирмайман. Нега дейсизми? Амакимлар сингари сочимни елкамга тушириб, соқол-мўйлов қўйдираман! — деса бўладими лоқайдлик билан, деб куюнади муаллима.

Бир ҳисобдан ўқувчи ҳақ. У катталардан андоза олаяпти.

Яхши одат, кийинишнинг замирида одоблилик, миллий руҳ ётади. Шунинг учун оилада ҳар ким ишда, кўчада, меҳмонга борганда ёшига мос кийим кийиши, кишилар билан хушмуомалада бўлишни ўрганиши кўп жиҳатдан оила тарбиясига боғлиқ. Халқимизда: «Ўйнаб айтсанг ҳам, ўйлаб айт» деган сўз замирида катта маъно бор.

Болани жамият мулкини кўз қорачиғидай сақлашга, ёлғон сўзламасликка, ўғрилик қилмасликка ўргатишнинг аҳамияти катта. Шундай тарбия онгига сингдирилган бола ҳеч қачон бировларнинг нарсасига кўз олайтирмайди, мактаб ва ота-онанинг номига доғ туширмайдиган ҳалол инсон бўлиб етишади.

Қ. ТУЛЕБОЕВ.
Тошкент шаҳри.

ДАМ ОЛИШ САҲИФАСИ

Ҳамкасблар ИЖОДИ

Усмон НОСИР

Куйлардим булбулдай, гулхандай ёниб,
Фасллар сеҳрига бўлмади қониб,
Бахтим қисматимдан кетди-ку, тониб,
Шоирлик бошимга бало келтирди!

Муқаддас дардимни кўйлай олмадим,
Авлодлар эркини ўйлай олмадим,
Сўнгги сўзимни ҳам сўйлай олмадим,
Шоирлик бошимга бало келтирди!

Айт, сенга душманлик қилдимми, халқим,
Бечора ҳолингга кулдимми, халқим,
Меҳрингни қаҳр деб билдимми, халқим?
Шоирлик бошимга бало келтирди!

Евлар йўл бошида тож билан тургай,
Аччиқ нафасидан ўлим уфургай,
Чўлпонни бенарвон уриб тушургай,
Шоирлик бошимга бало келтирди!

Сендан сўраганим ёлғиз эрк, ҳаёт,
Унга борар йўллар нечун берк, ҳаёт?
Даҳоларни имон тарк этган, наҳот,
Шоирлик бошимга бало келтирди!

Шеър ёзган қўлимга солдилар кишан,
Ва лекин қаламдан воз кечолмасман.
Эртанг қандай бўлар, билмадим, ВАТАН, —
Шоирлик бошимга бало келтирди!

Боқий МИРЗО,
Қўқон шаҳри Чортоқ туманидаги 6-ўрта мактаб ўқитувчиси.

АДАБИЁТ

«Тутиб берганида» илк бор ўғрини,
Шивирладим: «Раҳмат, Абдулла Қаҳҳор!»
порахўр раис ўғлини:
Нуқидим
«Отангга айтиб қўй:
адабиёт бор!»
Бир куни... синфда бизни шод этиб,
Қаҳ-қаҳ кулдирганда Гоголь: «Ревизор»,
Туллак магазинчи ўғлига дедим:
«Кўрдинг-а,
тафтишчи-адабиёт бор!»
Бизнинг адабиёт муаллимимиз,
Дерди, кўзларида ўйчан бир виқор:
«Болалар,
кўрдингиз, нопокликка зид —
Доимо
курашчан адабиёт бор...».
Сўнгги қўнғироқ ҳам чалинди бир кун,
Тариқдай сочилдик бизлар ҳаётга.
Кимгадир мол-пули, хешлари — устун,
Мен...
яна суяндим...
адабиётга!
Ҳаёт бунёд экан сўроқ, хитобдан,
Сўз сабаб бошингга баъзан ёғар қор...
Адашган чоғимда ҳисоб-китобдан,
Пичинг қилишдилар: «Адабиёт бор...».
Қўл келди курашда адабиётим:
Сўз билан зарб бердим гоҳ бебошликка.
Мени тинмай «чархлар» адабий ходим,
Шеър йўллаб тураман, ҳатто «Ёшлик»ка...
Дарсда: болаларга деймаи таъкидлаб:
«Атомларга қарши —
адабиёт бор!
Нопокликка
санчинг
сўз тиғин қайраб,
Адабиёт бор жой —
абадий баҳор!»

А. РАҲМОНОВ.
Бойсун тумани.

ТЎРТЛИК

Ҳаёт игнасига чигил ип тақиб,
Ризқингни ямасанг мушкул оқибат.
Бировнинг бахтига ҳасад ўт ёқиб,
Исинмоқ разиллик буткул оқибат.

* * *

Тирноғинг остида сақланган кирдан,
Фалокат топгуси инсон оқибат.
Виждонинг топширган кичик бир сирдан,
Ҳалокат топгуси инсон оқибат...

Ф. ХАЙРУЛЛАЕВ.

ЭСКИ АРАВА

ҲАЖВИЯ

«Гап билгунча иш бил» деган халқ мақолини болалигимдан биламан. Аммо тарихчи Қиёмий: «Иш билгунча, гап бил», — дейди.

Мактабдан узоқлашиб кетган Қиёмий аллақайларда тентираб, яна қайтиб келди. У бизларга кўпроқ сиёсатдан сабоқ берарди. Ҳозирги замонда пулнинг қадрсизланиши, ишлаб чиқарувчи кучларнинг кучи пасайиб қолган, Америқодаги республикачилар турмуш тарзи...

Қиёмийнинг иштаҳаси яхши, мактаб чойхонасида оқ нонга мураббони булаб ураркан, биз унга бақрайганча қараб турардик.

Ўшанда камина бошлиқ ўринбосари эмасми, мактаб муаллимлари кенгашида синф раҳбарларини тақлидчиликда, бир киши ишламаса қолганлар ҳам шунга қараб оёқ узатишини айтдим. Шунда у ўрнидан ирғиб турди-да, деди:

— Бўлди-да, энди. Бюрократлик ҳам эви билан-да! Синф раҳбари, синф раҳбари. Берадигани ўттиз сўму яна синф раҳбари эмиш. Синф раҳбари қайси бир ишни қилсин? Журнал тўлдиришнинг ўзи бир азоб-ку?!

Йиғилганларнинг кўпчилиги синф раҳбари эмасми, Қиёмийни қувватлашди:

— Тўғри, жуда тўғри!

— Синф раҳбаридан бошқа киши йўқми!

— Яшанг, Қиёмий!

Тарвузим қўлтиғимдан тушиб, энди тўгарак раҳбарларини танқид қила бошладим:

— Тўгаракка ҳам қараш керак.

Яна Қиёмийнинг гулдуракдек овози эшитилди:

— Бор йўғи икки соату, яна тўгарак эмиш. Тўгарак учун қоғоз, бўёқ керак.

Яна мажлис аҳли гувиллади:

— Тўгаракка тегинилмасин!

— Етти соатлик тўгараклар гапирилсин!

Хуллас, йиғилиш жамоанинг фойдасига ҳал бўлди. Иш ҳамон қониқтирмасди. Йўқ, янги ўқув йили арафасида Қиёмийнинг қариндош-уруғлари, ёру-дўстлари бошлиқ қилиб қўйишди. Энди Қиёмий Америқо, пул инфляцияси, сув тошқини билан қизиқмай қўйди. У ташкилий ишларга шўнғиб кетди: алақайлардан бўри билан чатиштирилган зотли ит дейсизми, янги обдаста дейсизми, белкураклар излаб вилоятни кезарди. Албатта, бошлиқ бўлгач, унинг мажлиси ҳам бўлади:

— Интизом йўқ, — деди у директор олди йиғилишида. Бунга ким айбдор? Синф раҳбари! Тўгарак иши йўқ. Бунга ким айбдор? Яна синф раҳбари! Эй, синф раҳбарлари ишни бир юзу саксон градус ўзгартирмас экансиз, сиз билан бизники крест! Синф раҳбарлиги учун ўттиз сўм оляпсиз. Тешиб чиқсин.

Бу гал ҳеч ким миқ этмади. Ҳамма бошини эгганича жим ўтирарди. Бундан олдинги йиллар мен айтган гаплар такрорланса ҳам, ўтирганлар жим эди. Нега ҳеч ким синф раҳбарини ҳимоя этмаяпти, ё демократияга зил кетдими? Отилиб ўрнимдан турдим:

— Синф раҳбари ўттиз сўм олади!

Бошлиқ ҳам ўрнидан турди:

— Буни ким билмайди? Бу биз учун янгилик эмас. Энди мажлис аҳли ғимирлаб қолди:

— Тўғри, иш йўқ.

— Уддалаган синф раҳбари бўлсин!

— Текин ойлик тешиб чиқсин!

Ана холос... Қиёмий мендан ўзиб кетди. Бунга унинг нотиқлик санъати эмас, тагидаги курси ҳам ёрдам берган бўлса ажаб эмас. Мени эса шалағи чиққан эски аравадек четга суриб қўйишди...

Эркин ҲАСАН ўғли,
Қашқадарё вилояти Яккабоғ тумани.

ҲАР ТЎҒРИДА

25 КИЛОГРАММЛИК ЁНҒОҚ

Мевалар ичида энг йириги Сейшель пальмасининг ёнғоғидир. Бу дарахт фақатгина Сейшель оролида учрайди. Ҳар бир пальма йилига тахминан ўттизтача ёнғоқ тугади. Ёғоқнинг оғирлиги эса йигирма беш килограммдан кам бўлмайди, улар ўн йил ичида пишиб етилади. Сейшель пальмасининг ўзи эса саккиз юз йилга яқин «умр» кўради.

ВИОРАНИ ҚАБИЛАСИНИНГ СИРИ

Амазонка дарёсининг юқори қисмида виорани қабиласига мансуб ҳиндулар яшайди. Бу қабиланинг тили ниҳоятда ўзига хос бўлиб, дунёдаги биронта тилга ўхшамайди, ҳатто яқинлиги ҳам йўқ.

Қизиғи шундаки, виорани қабиласининг одамлари юрак ва рак хасталиклари, қон босими нима эканлигини умуман, билишмайди. Бу ҳолат жаҳон шифокорларини жуда қизиқтириб қўйди.

Виорани қабиласи одамлари жангари бўлиб, ўзларини ҳимоя қилиш учун ингичка найсимон қуролдан фойдаланишади.

ЎТА ЕНГИЛ ОДАМ

Англиядаги Нельсон шаҳрида жаҳонда энг жажжи қиз дунёга келган. «Қушдек» бу жажжи қизалоқни Дебора Уилкинсон деб аташади. У туғилганидан икки ҳафта ўтгач, оғирлиги 567 грамм бўлиб, бўйи 28 сантиметр эди. Дебора ўзининг ўта енгил вазни билан олдинги «рекордчи» Донна Макcаликдан ҳам ўтиб кетди. У туғилганида оғирлиги 680 грамм бўлиб, бўйи 30 сантиметр келган эди.

Энг буюк мураббий — Она.

А. ЖУМАЕВ сурати.

ҲАНГОМАЛАР

Бир қилтириқ одам автобусда кетаётиб тўсатдан ҳўнг-ҳўнг йиғлай бошлабди. Йўловчилардан бирининг унга жудаям раҳми келиб, мулойим оҳангда сўрабди: — Нима бўлди, азизгинам, нимага ўксиб-ўксиб йиғлаяпсан?

— Қўлимдаги паттам ойнадан учиб кетди.

— Ҳечқиси йўқ. Йиғлама. Сенга бошқа патта олиб бераман.

— Лекин шуниси борки, паттамга эрталабки нонуштамни ўраб олгандим.

* * *

Иккита қилтириқ, бекинмачоқ ўйнашаяпти. Қидираётгани яширинганини ахтарармиш, ахтарармиш, ҳеч тополмасмиш.

— Тополмади кал, кал, тополмади кал, кал, — биринчи қилтириқ қаердандир чиқиб келибди.

— Ўл-а! Тополмадинг-ку.

— Қаерга бекингандинг ўзи?

— Ҳув анави ўқловнинг орқасига.

* * *

Бўйдоқ Хенриксон Стокгольмдаги бўлажак қайлиқларни компьютер орқали топишга ёрдам берадиган никоҳ маҳкамасига бориб мурожаат қилди: — Бўлажак хотиним ўрта бўйли, ёқимтойгина, балиқ овини ўзим сингари хуш кўрадиган ва менга бидир-бидир қилиб ҳалақит бермайдиган, «у олиб беринг, бу олиб беринг» деб жонимга тегмайдиган бўлишини хоҳлардим.

30 сониядан сўнг компьютер жавоб берибди: «Энг яхшиси, пингвинга уйлана қолинг...».

* * *

— Дадажон, нима учун келин-куёвлар никоҳдан ўтишадиган куни бир-бирининг қўлидан тутишади?

— Одат шунақа, ўғлим. Мисол учун боксёрлар ҳам муштлашиш олдидан бир-бирининг қўлини қисиб қўйишганини кўрмаганмисан.

Мутаржим Музаффар МУҲАММАДНАЗАР.

ҚИЗҒИН БЕЛЛАШУВ

Вилоятимизда ат-Термизий хотирасига бағишланган халқаро миллий кураш мусобақасига қизғин тайёргарлик кетаяпти. Термиз қишлоқ хўжалиги техникумининг жисмоний тарбия ва спорт қўмитаси ҳам бўлажак мусобақага қизғин ҳозирлик кўришиб, уни ўтказиш бўйича ташкилий комиссия тузишди. Бу комиссиянинг раиси Турсунмурод Маллаев, касаба уюшмаси қўмитаси раиси Зиёда Эгамбердиевалар ёшлар иттифоқи уюшмаси ҳамда техникум ўқитувчилари жамоаси билан биргаликда техникумда ўтадиган мусобақа Низомини ишлаб чиқдилар.

Унга кўра, касаба уюшмаси қўмитаси ҳамда ёшлар иттифоқи уюшмаси мусобақага 2000 сўм миқдорида маблағ ажратди. Барча бўлимларда саралаш мусобақалари бўлиб ўтиб, ғолиблар аниқланди. Биринчи босқич техникумнинг ёпиқ спорт залида бўлиб ўтди. Полвонлар мусобақада ва 90 килограммгача ва ундан юқори бўлган вазнли тоифалар бўйича беллашдилар.

Шунингдек, талабалар спортнинг каратэ, ушу турларидан, Хитой гимнастикаларидан кўргазмали чиқишлар намойиш қилдилар.

Ш. ТУРОПОВ.

БОҒЧАНИНГ ЎЗ БОҒИ БОР

Косонсой шаҳар кўзи ожизлар корхонаси ва турар-жой массиви яқинида жойлашган «Лола» 11-болалар боғчаси жамоаси озгина ерда узум, ўрик, олма, олча, шафтоли, бодом, беҳи, нок сингари яхши навли кўчатларни экиб, парвариш қилишди.

— Мана, бу йил ҳамма экилган кўчатлар ва ток тўлиқ ҳосил беради. Ҳозирги шароитда бу ҳам ёрдам дейди, — боғча бош тарбиячиси Ҳанифа Жалилова.

Мевали кўчатларнинг парваришига боғбон Аҳаджон Исмоиловнинг хизмати катта бўлаётир.

П. БУХОРОВ,
Косонсой шаҳридаги 2-ўрта мактаб.

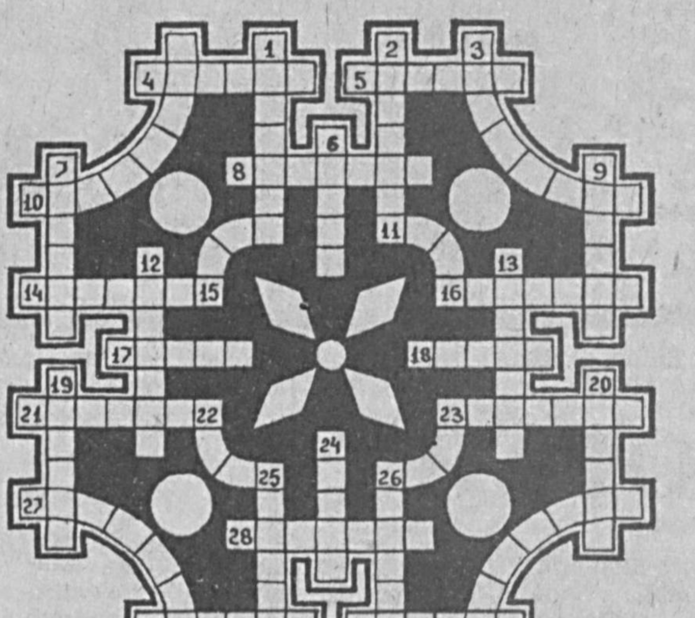

БОШҚОТИРМА

Бўйига: 1. Исботсиз қабул қилинадиган жумла. 2. Ҳам материализм, ҳам идеализм оқимининг вакили. 6. Учбурчакнинг тўғри бурчагига ёпишган томон. 7. «Эшит» сўзининг бўлишсиз шакли. 9. Тушунчаларни бир-биридан фарқлаш учун уларнинг моҳиятини очиб бериш. 12 Осиёдаги тоғ. 13. Маъноли, ҳикматли сўз. 20. Қарама-қарши маъноли сўзлар. 24. Бадиий адабиётнинг бир қисми. 25. Ранг. 26. Ўқитувчи, мураббий.

Энига: 4. Бадиий адабиётнинг қадимий жанрларидан бири. 5. Жумҳуриятимиздаги сатирик ойнома. 8. Ойбекнинг асарларидан бири. 14. Қитъа. 16. Бирор тил ёзувида қўлланиладиган ҳарфлар йиғиндиси. 17. Европадаги энг узун дарё. 18. Мусиқа асбоби. 21. Судралиб юрувчилар синфига кирувчи жонивор. 23. Пахта маҳсулоти. 28. Транспорт. 29. Математикада атайин чиқариладиган нотўғри хулоса. 30. Баланд иншоот.

Ёй бўйича: 3. Шарқ шеъриятидаги шеърий шакллардан бири. 10. Рус демократ педагоги. 11. Дурадгорлик асбоби. 15. Оналар қўшиғи. 22. Ўрмон ҳайвони. 26. Натурал сон. 27. Спорт ўйини. 31. Геометрик фигура.

Анвар ҲАЙИТОВ тузган.

АКС САДО

ТУЛПОРЛАРНИ КИМ КЎПАЙТИРАДИ?

«Маърифат»нинг 20 январь сонида босилган «Отдир йигитнинг йўлдоши» мақоласида долзарб мавзу ёритилган. Ўқувчиларни чавандозликка ўргатиш қадимий анъаналаримизни тиклаш, ёшларни чиниқтириш, қолаверса, табиатга, жониворларга меҳр-шафқат уйғотиш демакдир.

Аммо ҳозирги кунда от топиш ҳам осонмас. Биз яшайдиган Пачкамар давлат хўжалиги ҳудудида яқин-яқингача отчилик отарлари бўларди. Уруш йиллари бу ердан фронтга от етказиб берилган, шунингдек, чўпонлар минишган, ем-хашак ташилган, умуман, отдан қишлоқ хўжалигида кенг фойдаланилган. Афсуски, кейинчалик йилқичилик соҳаси ўз-ўзидан тугатилди. Баҳона эса гўшт ва техника инқилоби бўлди.

Мактабимизда чавандозлик тўгараги йўқ. Лекин ўқувчиларимиз уйларидаги отларни минишади. Чунки Наврўз ва бошқа байрам тантаналарида, ўқувчилар орасида от пойгаси ўтказиб турамиз. Демак, чавандозлик тўгараги ташкил қилсак бўлади. Фақат маҳаллий ташкилотлар, жамоа хўжаликлари бу ишда моддий жиҳатдан қўллашса бас!

Ҳозирда чавандозлик қилаётган собиқ ўқувчиларимиз орасида Шоди, Рўзиқул, Бегим, Бобоназаржон, Хушвақт акаларнинг қўллари баланд. Агар мактабда чавандозлик тўгараги ташкил қилинса, чавандозларимиз сафи кенгайиши аниқ. Шунингдек, хўжаликларда ҳам йилқичилик отарлари ташкил қилинса, давлатга фойда бўларди.

Ш. БЎРОНОВ,
Ғузор туманидаги 39-мактаб ўқитувчиси.

Бош муҳаррир
Саъдулла ҲАКИМ.

Таъсис этувчилар: Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги Халқ таълими ва фан ходимлари касаба уюшмаси Марказий қўмитаси ҳамда Ўзбекистон Педагогика жамияти

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700083, Тошкент, Ленинград кўчаси, 32.

ТЕЛЕФОНЛАР: масъул секретарь — 32-54-17, хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 32-55-58, 52-35.

Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаа концернининг босмахонаси. Тошкент, Ленинград кўчаси, 32.

Босишга топшириш вақти 20.00.
Босишга топширилди 18.30.

Г-82. ИНДЕКС: 64595. Тираж 117319. 1 2 3 4 5 6.